

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

25^E JAARGANG

WOENSDAG 11 SEPTEMBER 1940

No. 1286

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. G. Koopmans; P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen
en F. de Vries.

Secretaris van de Redactie: M. F. J. Cool.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,— per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Redactie.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van advertenties: Nijgh en van Ditmar N. V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Post-chèque- en girorekening Nr. 145192. Adres te Rotterdam: Erasmushuis, Tel. Nr. 31696.

INHOUD:

Ruilverkaveling en werkverruiming door Meijer de Vries	Blz. 558
De volkshuisvesting in tijden van woningnood door F. Weinreb	560
Mogelijke gevolgen van de isolering van Engeland van het vasteland van Europa voor de voorziening met grondstoffen en fabrikaten door J. H. Spiegelenberg	563
Aanteekeningen.	
Aanwijzingen van het Nederlandsch Clearing-instituut	568
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	569
Maandcijfers.	
Hypotheekrente in Nederland	571
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederlandse grootbanken	571
Statistieken.	
Geld- en Wisselkoersen — Bankstaten	571-572

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Van de wisselmarkt zelve valt niets te melden; de omzetten blijven minimaal. Wellicht mag in de naaste toekomst eenige opleving in den handel in dollars worden verwacht; immers, zou de Amerikaansche schatkist volgens de laatste berichten t. a. v. het „vrijgeven” van Nederlandsche saldi, waarvoor tot nu toe van geval tot geval een vergunning noodig was, iets gemakkelijker zijn geworden, in dier voege, dat binnen bepaalde grenzen aan de banken een algemeene machtiging zou zijn gegeven.

Op clearinggebied valt het feit te vermelden, dat de clearing met Italië is omgeschakeld van een direct-tweezijdige clearing in een, welke via Berlijn loopt. Terwijl tot nu toe alleen nieuw ingevoerde clearingen in de Duitsch-Nederlandsche verrekening werden ingelascht, is dit het eerste geval dat een reeds lang bestaande clearing als directe verrekening wordt stopgezet en voortaan over de Berlijnsche clearingcentrale loopt.

Op het gebied van de deviezenbepalingen is de voornaamste en principiële meest belangrijke maatregel de „incassoverordening”, vastgelegd in de Deviezenbekendmaking No. 14. Behalve een technische vereenvoudiging voor de behandeling door deviezenbanken van incassi op het buitenland, bevat deze maatregel de machtiging voor deviezenbanken om buitenlandsche remittenten van incassopapier zonder vergunning voor het provenu te crediteeren. Dit beteekent dus, dat alle betalingen aan niet-ingezetenen op een guldenrekening bij een deviezenbank thans zonder vergunning mogelijk zijn, mits de niet-ingezetene per incasso-instrument de dispositie verricht. Aldus wordt art. 15 der Deviezenverordening, voor zoover betreft beschikking over binnenlandsche betaalmiddelen ten gunste van niet-ingezetenen, voor alle transacties, waarvoor de betrokkenen gebruik willen maken van eenig incasso-instrument, buiten werking gesteld.

De geldmarkt vertoont geen noemenswaardige wijziging in stemming en tarieven. Het nieuwe driejaarspapier wordt reeds verhandeld tegen een rente, die een fractie lager ligt dan de $3\frac{1}{2}\%$, waarop de plaatsing geschiedde.

De obligatiemarkt was vooral in de tweede helft van de week iets minder gunstig van toon. De daling van het koerspeil bleef overigens binnen nauwe grenzen, en het merkwaardige is, dat juist in den tijd, toen de tendens der Staatsfondsen flauwer was, hier en daar voor gemeente- en provinciale leeningen eenige posten uit de markt werden genomen.

Het openstellen van den handel in Deutsche obligatiën bracht als gevolg van het in vergelijking tot de „vorige koersen” vrij hooge koerspeil nogal materiaal aan de markt, dat echter werd geabsorbeerd zonder dat een koersreactie van beteekenis te registreeren viel.

Op de aandelenmarkt waren de omzetten over het algemeen zeer bevredigend.

RUILVERKAVELING EN WERKVERRUIMING.

In de artikelen over de werkverruiming ¹⁾ is er door mij reeds met een enkel woord op gewezen, hoe de ruilverkaveling ten behoeve van de verhooging van de productiviteit van den bodem één van de mogelijkheden is, waardoor de werkverruiming mede krachtig kan worden bevorderd.

Reeds is er op het gebied van de ruilverkaveling zeer veel tot stand gebracht, niet het minst doordat ruilverkaveling en werkverruiming, als ik deze beeldspraak mag gebruiken, als het ware hand aan hand gaan. Een beeld van wat tot stand kwam, wat in uitvoering is en wat geschieden zal — dit laatste nog slechts voorloopig, want er komen nog vele plannen — geven de cijfers van de staten A, B en C (zie blz. 559 en 560), welke de Directeur van den Cultuurtechnischen Dienst zoo welwillend was voor mij samen te stellen. Uitvoering met subsidie uit het Werkloosheidssubsidiefonds is veelal geboden, omdat de ruilverkavelingsrente, resultante van de uitgaven andere dan loonen, in den regel reeds zóó hoog is, dat het niet mogelijk is ook de amortisatie van de loonen in de rente te verwerken.

Ruilverkaveling in Noord-Brabant.

Op enkele ruilverkavelingen, willekeurig gekozen, wil ik hier de aandacht vestigen, en wel allereerst op die, gelegen in de nabijheid van de Beersche Maas. In Noord-Brabant, tusschen de rivier de Maas en den spoorweg Nijmegen — Den Bosch, lag een groot gebied, dat regelmatig overstroomd werd en dat practisch slechts kon worden gebruikt als hooiland, omdat door deze overstroomingen de bouw van boerderijen onmogelijk was. Men begrijpt, dat al jaren lang plannen bestonden om dit gebied van meer dan 10.000 ha. bewoonbaar te maken. Dit werd mogelijk, toen ca. 8 jaar geleden werd overgegaan tot verbetering van de rivier de Maas, welke verbetering thans practisch voltooid is. Deze arbeid is voor een belangrijk deel uitgevoerd door duizenden arbeiders, afkomstig uit tientallen gemeenten in ons land, die zonder dit werk gesteund hadden moeten worden. Nu is weliswaar het terrein zelf watervrij, doch om het bewoonbaar te maken moet het waterschap De Maaskant, waartoe dit gebied behoort, allerlei nuttige werken uitvoeren. Men moet het Peelwater beteugelen, diverse dijken verbeteren, kortom met inbegrip van den aanleg van wegen het geheel zoodanig maken, dat er op den duur honderden boerderijen en andere woningen kunnen worden gesticht.

In 1938 werd besloten over te gaan tot het aanleggen van 69 km harden weg in het westelijk deel van het waterschap, dat is in het deel tusschen Ravenstein en 's-Hertogenbosch. Door de groote breedte van het terrein en den aard van den ondergrond, en mede door de daar zeer ongunstige bedrijfsstoelstanden, was aanleg van wegen hier wel zeer noodzakelijk. De landwegen, voor zooverre aanwezig, waren het grootste deel van het jaar met kar en paard niet berijdbaar. Daardoor konden gebieden van vele duizenden hectaren oppervlakte alleen voor extensieve cultuur — d.i. dus in dit geval niet-loonintensief — worden gebruikt.

De aan te leggen wegen zijn in de eerste plaats ontworpen om in dit gebrek te voorzien. Zooveel mogelijk is er naar gestreefd ze ook dienstbaar te maken aan meer algemeene verkeersbelangen.

Wil echter het wegennet zoo goed mogelijk zijn en het grootst mogelijke rendement opleveren, dan is ruilverkaveling hier onmisbaar. Voor de grondeigenaren verdient een samengaan van wegeaanleg en ruilverkaveling de voorkeur, ook al zou, zooals in sommige deelen van het gebied het geval is, de perceelsindefeeling op zichzelf geen aanleiding geven tot ruilverkaveling. In de meeste gevallen

¹⁾ Zie Economisch-Statistische Berichten van 5 en 19 Juni en 10 Juli j.l.

is echter, ook in verband met de eigendomstoelstanden en voor de plaatselijke ontwatering, ruilverkaveling zeer noodig.

Reeds zijn in het hier besproken gebied twee ruilverkavelingen onder leiding van de Nederlandsche Heide-maatschappij geheel beëindigd, n.l. onder Nuland en in den Buitenpolder van Geffen. Voor het eerstgenoemde werk werden de uitgaven aan loonen geraamd op f 20.800.— en die van de andere kosten op f 3700.—, voor de laatstgenoemde ruilverkaveling resp. op f 48.500.— en f 11.500.— De ruilverkaveling onder Lithoyen (loonen f 79.500.— en andere kosten f 28.500.—) is dezen winter in uitvoering genomen.

Het waterschap De Maaskant heeft voor de verdere gebieden, waar dit in verband met den wegeaanleg noodig was, ruilverkavelingen aangevraagd, en wel voor een blok onder Oss en Teeffelen, voor het Laag Hemaal, voor den polder van Lith, in het Land van Megen, in het Berchemsche Broek en tusschen Haren en Deursen.

Het is voor een goed begrip van zaken wellicht goed, hier eenige bijzonderheden van ruilverkavelingen in dit gebied te vermelden:

1. De ruilverkaveling in den Buitenpolder van Geffen.

Hier was de perceelsindefeeling van dien aard, dat de uitgevoerde verbeteringen aan de ontwatering slechts ten deele tegemoet kwamen aan de eischen, welke een doelmatige exploitatie stelt. De perceelen hadden n.l. een zeer ongunstige verhouding tusschen lengte en breedte. Het bezit van de eigenaren lag verspreid, terwijl door het vrijwel ontbreken van toegangswegen, de boeren elkander geregeld over en weer uitweg moesten verlenen.

Nadat aanvankelijk, in 1936, een plan tot ruilverkaveling voor een oppervlakte van pl.m. 140 ha. was opgemaakt, werd dit in 1938 uitgebreid tot een van 270 ha. De begroting wees aan een post „loonen” van f 48.500.— en een post „andere kosten” van f 11.500.—. Aangezien Overheidshulp onontbeerlijk was en de werkloosheid in de omgeving groot, werd de werkverruiming ingeschakeld en een subsidie toegezegd van 90 pCt. in de arbeidsloonen.

1 Augustus 1938 werd met de werkzaamheden begonnen; het gemiddeld aantal teverkgestelden bedroeg 63. De uitgaven bedroegen tot 31 December 1939:

aan loonen	f 43.004.55
„ sociale lasten . . .	2.766.88
„ toeslagen, enz. . .	5.090.07
	f 50.861.50

Aan zgn. andere kosten dan loonen werd besteed f 11.350.

2. De ruilverkaveling van het Lithoyensche Broek te Lithoyen.

Dit terrein, ter grootte van pl.m. 500 ha., was in een zeer groot aantal lange, smalle landerijen verdeeld, terwijl de meeste eigenaren hunne perceelen overal verspreid hadden. Hoewel de Lithoyensche Broek werd bemalen door den polder van het Laag Hemaal, liet de afwatering door de veel te lange perceelen en het ontbreken van perceelssloten te wenschen over. Ook bestond groote behoefte aan meer toegangswegen.

Een en ander was oorzaak, dat deze gronden niet op economische wijze konden worden geëxploiteerd. Eerst wanneer een betere perceelsindefeeling was verkregen, gepaard met aanleg van wegen en een betere ontwatering, zou de productiviteit belangrijk kunnen worden verhoogd.

De ontworpen ruilverkaveling zou bovendien tot gevolg hebben, dat veel grasland in bouwland kon worden omgezet en t.z.t. boerderijen gesticht, waardoor een belangrijke blijvende werkverruiming kon worden verkregen.

A. UITGEVOERDE RUILVERKAVELINGEN.

Naam Ruilverkaveling	Grootte v.h. blok in hectaren	Jaar van vast- stelling plan van ruilverkaveling	Kosten
<i>Groningen</i> Noordlaardermade	167	1927	Totale kosten voor eigenaren f 15.183.18
<i>Friesland</i> Hollumer Mieden	339	1927	Totale kosten voor eigenaren f 29.816.42
Merriemaden	61	1930	Totale kosten voor eigenaren f 21.410.—
<i>Drenthe</i> Havelter Made	370	1929	Totale kosten der ruilverkaveling f 62.825.86 Ontvangen van Rijkswaterstaat f 16.258.75 Voor rekening van eigenaren f 46.567.11
Wittelter Made	135	1930	Totale kosten voor eigenaren f 11.525.91
Uffelter Made	415	1931	Totale kosten voor eigenaren f 46.158.22
Leeder Made	307	1932	Loonen f 8.251.85 Overige kosten f 17.091.01 Totaal f 25.342.86 100 pCt. subsidie in loonen f 8.251.85 Voor rekening van eigenaren f 17.091.01
Eksloërveen	415	1933	Kosten uitvoering werken f 14.855.41 Loonen f 12.153.24 Overige kosten f 11.792.21 100 pCt. subsidie in loonen f 38.800.86 100 pCt. subsidie in loonen f 12.153.24 Voor rekening van eigenaren f 26.647.62
Vorrelvenen	39	1932	Loonen f 1.259.18 Overige kosten f 2.170.79 100 pCt. subsidie in loonen f 3.429.97 100 pCt. subsidie in loonen f 1.259.18 Voor rekening van eigenaren f 2.170.79
<i>Overijssel</i> Nieuw Leuzen	1217	1927	Totale kosten voor eigenaren f 102.801.59
Staphorst	1820	1937	Wegen en waterloopen f 214.077.73 Duikers f 3.862.20 Administratieve en technische kosten f 117.894.70 Totaal betaald door Rijkswaterstaat f 335.834.63 Betaald uit hoofde van werkverruiming f 33.358.54 Totale kosten f 369.193.17
<i>Gelderland</i> De Meen	78	1940	Kosten volgens begrooting f 25.000.—
<i>Noord-Holland</i> Marken	239	1934	Totale kosten voor eigenaren f 10.504.96
Urk	59	1935	Loon f 8.979.06 Overige kosten f 5.499.74 100 pCt. subsidie in loonen f 14.478.80 100 pCt. subsidie in loonen f 8.979.06 Bijdrage Rijkswaterstaat f 5.499.74 Bijdrage Rijkswaterstaat f 4.500.— Voor rekening van eigenaren f 999.74
Gooische Zomerkade	331	1938	Kosten volgens begrooting f 99.500.—
De Buitendijken	135	1940	Kosten volgens begrooting f 60.000.—
<i>Noord-Brabant</i> de Bleeken	170	1929	Totale kosten voor eigenaren f 18.771.42
Wanrooische Peel	988	1931	Totale kosten voor eigenaren f 97.292.67
Strijbeeksche Heide	528	1931	Totale kosten voor eigenaren f 21.041.70
De Leek	187	1933	Loonen f 18.955.57 Overige kosten f 15.102.18 80 pCt. subsidie in loonen f 34.057.75 80 pCt. subsidie in loonen f 15.164.46 Voor rekening van eigenaren f 18.893.29
Moergestel	779	1934	Kosten, met inbegrip van riviervverbetering.. f 87.525.56 Ontvangen subsidie f 19.657.60 Voor rekening van eigenaren f 67.867.96
Nulanden	174	1935	Kosten volgens begrooting f 24.500.— Voor rekening van eigenaren f 9.650.89
Geffen	270	1938	Zie tekst van het artikel.
<i>Limburg</i> Brockhemden	117	1935	Kosten volgens begrooting f 14.500.— Voor rekening van eigenaren f 11.212.31
Buchten	111	1937	Kosten volgens begrooting f 18.400.— Voor rekening van eigenaren f 7.222.21

B. RUILVERKAVELINGEN, WAARVAN DE KOSTEN NOG NIET BEKEND ZIJN, MAAR WEL DE BEGROOTING.

Naam Ruilverkaveling	Grootte v.h. blok in hec- taren	Kosten (volgens begrooting)	
		Loonen	Andere kosten
<i>Groningen</i>		f	f
Lucaswolde	214	189.000.—	43.000.—
<i>Friesland</i>			
De Mieden	528	147.250.—	60.925.—
<i>Drenthe</i>			
Aalder en Mepperveld	1030	123.000.—	88.500.—
<i>Overijssel</i>			
Staphorst West	3858	265.632.—	85.000.—
Molengoot	1498	135.600.—	84.500.—
Usseleresch	200	18.500.—	6.000.—
Hasseler- en Deurningeresch	550	56.000.—	22.000.—
Arriërveld	586	80.750.—	23.700.—
<i>Gelderland</i>			
Mallemsche Esch	97	13.270.—	2.500.—
Duivensche Broek	2130	607.000.—	303.000.—
<i>Utrecht</i>			
Eemnes	2112	251.500.—	197.700.—
<i>Noord-Holland</i>			
Wieringen	1920	250.000.—	95.000.—
Terschelling	1475	260.000.—	55.000.—
Eilandspolder	900	2.600.000.—	1.000.000.—
Assendelft	2141	320.000.—	300.000.—
Zuid-Scharwoude	42	170.000.—	68.000.—
<i>Zeeland</i>			
Pauluspolder	492	70.000.—	28.000.—
<i>Noord-Brabant</i>			
Buitedijksche Hooipolder	343	35.000.—	36.000.—
Kleine Oude Straat	310	37.500.—	30.500.—
Bladel	43	9.000.—	1.700.—
Lithoyensche Broek	525	79.500.—	28.500.—
Bovenkerk	213	54.000.—	32.500.—
Diesensche Broek	507	59.000.—	14.000.—
Huizenbeemd	1162	158.000.—	54.000.—
Somersche Akker	370	60.000.—	12.000.—
<i>Limburg</i>			
Elst beemden	105	26.000.—	8.200.—
Beeselsche Broek	108	22.000.—	4.600.—
Nuth	365	80.000.—	25.000.—
Weertse Bosch	600	190.000.—	65.000.—
Eggeler en Keuperveld	335	30.000.—	5.500.—

C. RUILVERKAVELINGEN, WAARVAN DE BEGROOTING VAN KOSTEN NOG NIET BEKEND IS.

Naam Ruilverkaveling	Grootte van het blok in hec- taren	Naam Ruilverkaveling	Grootte van het blok in hec- taren
<i>Groningen</i>		<i>Gelderland</i>	
Tolberter Petten	200	Brakel	1200
Glimmerpolder	200	Veenendaal	2000
Sellingerbeetse	1025	<i>Utrecht</i>	
<i>Friesland</i>		Tienhoven	450
Jubbega Schurega	500	Zegveld	1415
Het Bovenveld	790	<i>Noord-Holland</i>	
Groote Sint Johannes- ga'ster Veenpolder	910	Wervershoof	1030
Grachtkavel	2300	het Woud	382
De Kolken	1100	<i>Zeeland</i>	
<i>Drenthe</i>		De Vierbannen van Duiveland	2680
Odoornersched	170	Ierskesche Moer	1118
Wallinger- en Eurzin- gersched	140	<i>Noord-Brabant</i>	
Eksloeresched	312	Beeksche Akker	650
Valteresched	99	De Moddervelden	330
Borger	100	De Scheeken	1055
Zwindersche Veld	103	Netersel	320
Rolder Esch	290	De Aa	1980
Rolder Oosterveld	140	het Molenbroek	184
<i>Overijssel</i>		Spoordonk	690
Losser	410	Heeze	48
Reutemer Woeste en Reutemerveen	64	het Bossche Broek	1255
Oosterhoeven	350	het Riet	142
Denekamp	46	Lith	515
Tubbergerheide	50	Berchemsche Broek	205
Rossumerveld en Lem- seler Esch	2000	Land van Megen	698
Vasse	2000	Het Laag Hemaal	1575
Reutemer Esch	258	Haren en Deursen	383
Kollendoornerveen	68	Leende	700
Heemerveld	88	Heusden Waalwijk	4700
Nieuw Leuzen	1500	Engelen Vlijmen	4750
de Westerbouwlanden de Broeklanden	641	<i>Limburg</i>	
Boldijkspolder	900	Ospelsche Peel	4500
	170	Baxhoeve	146
		Meerlo	255
		Posterholt	395
		Heesbeemden	150

De begrooting wees de volgende posten aan:

arbeidsloon f 79.500.—
andere kosten f 28.500.—

Een Overheids subsidie van 90 pCt. in de arbeidsloonen werd toegezegd en op 26 October 1939 werd met dit object begonnen.

De uitgaven tot 31 December 1939 bedroegen:

aan loon f 4.231.60
„ sociale lasten .. „ 314.17
„ toeslagen enz. .. „ 1.114.31
f 5.660.08

Ruilverkaveling in Overijssel.

Er is in ons land, volgens de deskundigen, nog wel 500.000 hectaren te herverkavelen. Hard werken de aangewezen instanties om de plannen, waarvan de voorbereiding, wil ze goed zijn, nogal tijd vergt, verder te brengen. Van de vele ontworpen plannen wil ik, zonder bepaalde voorkeur, de aandacht vestigen op de verkaveling van een complex bouwland, groot rond 100 ha., genaamd „Usseleresch”, en gelegen in de gemeente Enschede.

Ook bij deze eeuwenoude cultuurgronden is, tengevolge van de wijze van vererving en talrijke handelingen van koop en verkoop, groote versnippering ontstaan. Het bezit van één eigenaar ligt verspreid in een aantal perceelen. Bovendien kunnen sommige perceelen alleen via eigendommen van anderen worden bereikt, terwijl het verkeer voornamelijk over slechte landwegen plaatsvindt, hetgeen vooral bij grooten regenval bezwaren oplevert. Ten einde de nadeelige gevolgen voor de exploitatie van den bodem zooveel mogelijk op te heffen, beoogt het plan tot ruilverkaveling, de verspreid liggende perceelen van iederen eigenaar zooveel mogelijk samen te voegen tot kavels van goede afmetingen en daarnaast het wegennet te verbeteren.

De kosten der voorgenomen werkzaamheden zijn blijkens de begrooting geraamd op totaal f 24.500.—, waaronder een bedrag van f 18.500.— aan arbeidsloon, regenverlet, ziekte- en invaliditeitsverzekering is begrepen.

Voor de uitvoering van dit werk is een subsidie toegezegd van 95 pCt. der loonen. Naar schatting zal de grond na de verkaveling pl.m. f 50 per hectare opbrengen. De ruilverkavelingsrente bedraagt f 3.75 per hectare, gedurende 30 jaar te betalen.

Ik vertrouw, dat deze voorbeelden eenig inzicht hebben verstrekt in de beteekenis van de ruilverkaveling.

MEIJER DE VRIES.

DE VOLKSHUISVESTING IN TIJDEN VAN WONINGNOOD.

De toestand in en kort na den oorlog van 1914—1918.

De woningnood tijdens en in de eerste jaren na den oorlog van 1914—1918 heeft aangetoond, dat de volkshuisvesting een gebied is, waarop de oorlogsinvloeden zich in sterke mate doen gevoelen.

De Nederlandsche woningmarkt, die in de jaren vóór 1914 een vrij rustige ontwikkeling had vertoond, werd als gevolg van den oorlog zoodanig geschokt, dat het na den oorlog nog jaren duurde, voordat weer meer normale omstandigheden intraden.

De situatie op de woningmarkt vóór 1914 was als volgt ¹⁾: De woningvoorraad bedroeg b.v. bij de woningtelling van 1909 ca. 1.3 miljoen woningen; het aantal

¹⁾ De in dit artikel verwerkte statistische gegevens, voorzoover zij betrekking hebben op de jaren tot 1923, zijn grotendeels ontleend aan een publicatie van Ir. H. van der Kaa, „Housing in Holland”. De gegevens van de laatste jaren zijn ontleend aan publicaties van het C.B.S.

leegstaande woningen was ca. 35.000, hetgeen dus nog geen 3 pCt. was. Dit percentage-leegstand, dat overigens vrij gelijk over het land en de verschillende huurgroepen was verdeeld, werd destijds als normaal beschouwd, hoewel van sommige zijden een iets lager percentage als normaal werd opgegeven.

De nieuwbouw, die vrij behoorlijk met de behoefte overeenkwam, bedroeg 20.000 à 25.000 woningen per jaar; deze nieuwbouw vond in de jaren 1900 tot 1907 zoo goed als geheel door particulieren plaats. Sedert 1907 varieerde het aandeel der particulieren tusschen 85 en 98 pCt.

Gedurende de oorlogsjaren daalde de nieuwbouw tot gemiddeld ca. 11.000 woningen per jaar, welk aantal ongeveer de helft der behoefte kon dekken. De leegstand van ca. 35.000 woningen was voor deze omstandigheden slechts een kleine reserve. Het is derhalve begrijpelijk, dat reeds spoedig een dringend tekort aan woningen ontstond. Dit tekort deed zich des te sterker gevoelen na afloop van den oorlog, toen vele uitgestelde huwelijken plaats vonden en er dus door de nieuwe gezinnen meer woonruimte werd gevraagd.

Het spreekt vanzelf, dat onder dergelijke omstandigheden zoowel de bouwkosten als de huren een neiging vertoonden tot sterke verhoogingen. Voor de huurstijgingen werd echter door de z.g.n. huurwetten reeds vrij spoedig een grens vastgesteld. Sedert Maart 1917 vielen de huren van goedkope woningen en sedert Maart 1918 die van alle woningen onder de, eerst op 19 Juli 1927 buiten werking getreden, huurwetten. Daar de prijzen voor bouwmaterialen evenwel bleven stijgen en daar hier-tegen geen maatregelen werden genomen, is het niet te verwonderen, dat de lust tot bouwen tot nul daalde. Deze toestand noodzaakte de overheid tenslotte in te grijpen.

Maatregelen tot stimuleering van den bouw van arbeiderswoningen.

De eerste maatregel op dit gebied dateerde van 9 November 1916, toen de achterstand in den woningbouw dus reeds vrij gevoelig was. Bij rondschrijven werd aan de gemeentebesturen medegedeeld, dat het Rijk bereid was aan de woningbouwverenigingen, naast de gewone voorschotten krachtens de Woningwet, een jaarlijksche bijdrage te verlenen voor den bouw van arbeiderswoningen ten bedrage van de helft van het verschil tusschen de werkelijke verschuldigde annuïteit en de annuïteit, welke verschuldigd zou zijn, wanneer de bouwmaterialen sedert Augustus 1914 niet in prijs waren gestegen. Voorwaarde hierbij was, dat de andere helft van het genoemde verschil door de gemeenten zou worden gedragen. Met dezen steun nu konden de bouwverenigingen de huur op het niveau van vóór den oorlog bepalen.

Deze jaarlijksche zoogenaamde materiaalbijdrage zou voorloopig worden verleend tot aan het einde van het jaar na het sluiten van den vrede. De Regeering zou op dat tijdstip overwegen, of de bijdrage al dan niet moest worden gehandhaafd.

Op 29 Januari 1917 werd bij een nieuw rondschrijven het aandeel van het Rijk op 75 pCt. gebracht, terwijl bepaald werd, dat deze regeling voorloopig tot 31 December 1921 zou blijven gelden.

Deze regelingen beteeekenden, dat het Rijk en de gemeenten het geheele bedrag, waarmede de exploitatiekosten, als gevolg van hoogere materiaalprijzen en gestegen rente, die van vóór den oorlog overtroffen, zouden opbrengen.

Het resultaat hiervan was in de eerste plaats, dat de bouwkosten ongehinderd konden stijgen. De woningbouwverenigingen en de gemeenten hadden niet meer de concurrentie van de particuliere bouwondernemers — die immers voorloopig geen bijdrage kregen — tegenover zich, zoodat een stimulans van deze zijde tot het laag houden der bouwkosten ontbrak. De fabrikanten en leveranciers van bouwmaterialen werkten verder, o.a.

door een trust-vorming, de stijging der prijzen in de hand. De stijging, welke door het duurder worden der ingevoerde materialen toch reeds zou plaats vinden, werd door het bovenstaande nog zeer versterkt. Ook de loonen der bouwvakarbeiders stegen tot ver boven die van andere groepen. Het gevolg van dit alles was, dat de bouwkosten tenslotte ruim driemaal zoo hoog werden als in 1914.

De steunregeling werd in 1919 en volgende jaren nog eenige malen gewijzigd, doch had nog steeds niet een remmenden invloed op de stijging der bouwkosten. Eerst toen in 1921 het verlenen van steun tijdelijk werd opgeschort in verband met het grootte aantal woningen, dat reeds in aanbouw was, begon een eenigszins merkbare daling der bouwkosten in te treden. Op 28 December 1921 werd de mogelijkheid tot het verkrijgen van voorschotten opnieuw geopend, doch nu alleen voor woningen van ten hoogste 225 m³ inhoud (voornamelijk kleine arbeiderswoningen, waaraan nog een tekort bestond).

In den loop van 1922 begon de Regeering de huren van de in den goedkoopsten tijd gebouwde woningen te verhoogen, waardoor de hooge bedragen uit de openbare kassen konden worden verminderd. Bovendien werd nu bij het verlenen van een voorschot de eisch gesteld, dat de bouwkosten een voor elke gemeente vastgesteld bedrag niet mochten overschrijden. Vooral hierdoor werd een krachtige druk tot verlaging der bouwkosten uitgeoefend.

In totaal werden als gevolg van deze regeling in de jaren 1917 t/m 1923 95.448 woningen gebouwd, waarvoor aan voorschotten en jaarlijksche bijdragen een bedrag van ruim f 640 miljoen door de Overheid werd besteed.

Bouw van middenstandswoningen.

Hierboven is reeds vermeld, dat de bouw door particuliere ondernemers, tengevolge van de sterke stijging der materiaalprijzen, zonder steun van overheidswege onmogelijk was geworden. De Regeering zag tenslotte de noodzaak in op één gebied, t.w. dat van de middenstandswoningen, handelend op te treden. Bij K.B. van 18 Juli 1918 werden de gemeenten door bijdragen uit 's Rijks kas in staat gesteld steun te verlenen voor den bouw van middenstandswoningen. Deze bijdragen werden à fonds perdu verstrekt, waartegenover de gemeenten 75 pCt. uit 's Rijks kas konden terugontvangen.

Ook deze regeling bevatte niets, dat de stijging der bouwkosten kon remmen, daar alles, wat de bouw méér kostte dan een bepaald bedrag, door de openbare kassen werd gedragen.

In totaal zijn ingevolge deze regeling 8584 woningen gebouwd (slechts voor ca. 30 pCt. door particulieren; de rest voornamelijk door middenstandsbouwverenigingen), waarbij een bedrag van ruim f 36 miljoen à fonds perdu werd uitgegeven.

Stimuleering van den particulieren woningbouw.

Intusschen bleek echter steeds duidelijker, dat de bouw door gemeenten en woningbouwverenigingen onmogelijk in de totale behoefte kon voorzien. Het tekort aan woonruimte werd steeds nijpender; bovendien bleek herhaaldelijk, dat de woningen, gebouwd door particuliere ondernemers, vlugger gereed kwamen, goedkooper, en bovendien vaak meer gewild waren. Ook drong tenslotte het besef door, dat het voor het Rijk op den duur onmogelijk zou zijn, den geheelen woningbouw te financieren. De bedragen, welke krachtens de Woningwet werden verstrekt, liepen reeds in de ettelijke honderden miljoenen guldens.

Bij K.B. van 8 November 1920 werd daarom een nieuwe regeling in het leven geroepen, krachtens welke wederom, doch thans volgens andere grondslagen, de gelegenheid werd geopend om voor den bouw van woningen uit 's Rijks kas bijdragen en eventueel ook voorschotten toe te kennen. Bij een latere bekendmaking werd de premie, die à fonds perdu zou worden toegekend, bepaald op

f 20.— per m² oppervlak, tot een maximum van f 2000.— per woning. Zoo noodig, zou ook hypotheek worden verleend tot een bedrag van 90 pCt. van de stichtingskosten, verminderd met de premie en vermeerderd met de waarde van den grond.

De premiereregeling ging van het beginsel uit, dat het Rijk aan een ieder, die voor eigen rekening en risico een woning bouwde, een vast bedrag toekende, afhankelijk van de grootte van de woning, welk bedrag kon worden beschouwd als een tegemoetkoming in het risico van een in de toekomst te verwachten waardevermindering. Bij het aanvaarden van de premie ontstond slechts de verplichting de gebouwde woning gedurende ten minste 15 jaar als zoodanig te doen bezigen, doch overigens was men in het verkoopen en verhuren geheel vrij. Het Rijk, dat de geheele premie betaalde, keerde slechts het oorspronkelijk vastgestelde bedrag per woning uit; alle verdere risico bleef voor rekening van den bouwver. In deze regeling lag dus wel degelijk een prikkel tot goedkoop bouwen en zij had dan ook een neerdrukkenden invloed op de prijzen van bouwmaterialen.

Een direct gevolg van dit alles was een sterke toename der bouwbedrijvigheid, die nu niet meer alleen uit woningbouw of uit middenstandsbouw volgens de reeds vermelde steunregeling bestond. Van alle zijden, dus zoowel door particuliere ondernemers als door gemeenten en woningbouwverenigingen, werd van deze mogelijkheid tot premiebouw gebruik gemaakt. In de jaren 1921, 1922 en 1923 werden zodoende in totaal 77.592 woningen gebouwd, waarvan 56.098 particuliere woningen, 13.994 verenigingswoningen, 6.408 gemeentewoningen en 1092 woningen van ondernemingen en diverse andere instellingen waren. Aan premies werd hiervoor een bedrag van bijna f 68 miljoen verstrekt. Bovendien was een bedrag van f 77 miljoen voor hypotheeken beschikbaar gesteld.

De noodwoningen.

Naast deze verschillende maatregelen tot stimuleering van den woningbouw werd door de Woningnoodwet van 17 Juni 1918 de mogelijkheid geopend tot het bouwen van semi-permanente en noodwoningen. Men vreesde nl., dat de bouw van duurzame woningen tot voorziening in het tekort meer tijd zou vorderen dan de bestaande noodtoestand gedoogde. De Rijksbijdrage beliep voor deze woningen 90 pCt. van de stichtingskosten. De gemeentebesturen moesten de ontbrekende 10 pCt. opbrengen en bovendien aan het Rijk 90 pCt. van de jaarlijksche netto-opbrengst en na ontruiming 90 pCt. van de opbrengst van de afbraak betalen.

Op deze wijze zijn in de jaren 1918 t/m 1922 3727 woningen gebouwd, waarvoor door het Rijk ruim f 12 miljoen werd uitgegeven.

Samenvatting van de resultaten der verschillende maatregelen.

Recapituleerend krijgen wij het volgende overzicht.

Soort van den bouw.	Periode.	Aantal woningen.	Voorsch. en hyp.	Jaarl. bijdragen en bijdr. à fonds perdu
In miljoenen guldens:				
Krachten				
Woningwet	1917 t/m 1922	95.448	630	10
Middenstandsbouw met bijdragen	1919 t/m 1922	8.584	—	36
Premiebouw diverse soorten	1921 t/m 1923	77.592	77	68
Noodwoningen	1918 t/m 1922	3.727	—	12
Totaal ²⁾	1917 t/m 1923	185.351	707	126

²⁾ Volledigheidshalve zij hier nog vermeld, dat met behulp van bijdragen van het Koninklijk Nationaal Steuncomité, in totaal tot een bedrag van f 4.8 miljoen, 3070 woningen konden worden gebouwd. Deze zijn niet in deze tabel opgenomen.

In totaal is dus f 833 miljoen uit de openbare kassen besteed, met behulp waarvan 185.351 woningen, of gemiddeld ruim 26.000 woningen per jaar, werden gebouwd. De grootste bouwbedrijvigheid viel daarbij in de jaren 1921 t/m 1923, toen vooral de zgn. premiebouw vele ondernemers aanmoedigde.

Uit het hierboven gegeven historisch overzicht blijkt, op welke wijze tijdens en na den oorlog van 1914—1918 tegen den woningnood werd opgetreden. Een der grootste moeilijkheden vormden de sterk gestegen bouwkosten, die enorme sommen uit de openbare kassen vereischten, en waartegen in het begin geen maatregelen werden genomen, terwijl de later afgekondigde maatregelen, zooals uit de beschrijving reeds is gebleken, weinig van een vaste lijn getuigden. Men kan veeleer zeggen, dat juist de diverse overheidsbijdragen de stijging der bouwkosten stimuleerden. De verhouding tot de rest van het prijsniveau werd dan ook reeds vrij spoedig ten gunste van de prijzen van bouwmaterialen gewijzigd. Hetzelfde geschiedde met de verhouding der loonen van de bouwvakarbeiders t.o.v. de andere loonen. Door dit alles kon natuurlijk geen geleidelijke bevrediging der behoefte plaats vinden; de sterke schokken in de woningproductie kunnen dan ook voor een deel aan het onzekere ingrijpen, dat steeds weer onrust wekte, worden toegeschreven.

De momenteele situatie.

De toestand op de woningmarkt bij het uitbreken van den oorlog in 1939 week in verschillende opzichten af van dien in 1914. In tegenstelling tot 1914 kon in 1939 moeilijk van eenigszins normale omstandigheden worden gesproken. De oorzaken voor deze bijzondere omstandigheden lagen in de ontwikkeling op de woningmarkt gedurende de laatste tien of vijftien jaren en voeren te ver om in dit verband te worden besproken.

Het is voldoende om te vermelden, dat weliswaar de totale leegstand op het totaal van ruim 2.2 miljoen woningen in 1939 niet abnormaal groot was, doch dat het bijzondere vooral lag in de verdeling van dezen leegstand over de verschillende huurgroepen.

De leegstand, die sedert 1937 in beteekenis was afgenomen, zal in 1939, volgens een globale schatting, voor het geheele land echter gemiddeld ca. 4 pCt. hebben bedragen. Daarbij viel echter op te merken, dat de leegstand in de duurdere en de goedkoopste huurgroepen het grootst was. In de eerstgenoemde groepen vloeit dit verschijnsel voort uit gebrek aan koopkracht of de mindere gewildheid van groote, veel onderhoud vereischende woningen, terwijl het in de laatste groepen een gevolg is van tegenzin tot het bewonen van bepaalde oude en in weinig gewaardeerde buurten staande woningen. De bouw van woningen, die door de groote massa der bevolking zoowel gevraagd als ook betaald kunnen worden, was voor de meeste bouwondernemers weinig loonend. Deze zochten hun productie eerder in de hogere huurklassen, waartoe echter de meeste inkomens te laag waren, of waarbij in verhouding tot deze inkomens een te hooge huur werd betaald om toch aan een geschikte moderne woning te komen. Men kreeg zodoende dus een situatie, waarbij de productie van voor de massa der huurders te dure woningen te groot werd, terwijl zij toch, gezien de verhouding tusschen bouwkosten en huren, voor de particuliere ondernemers de eenige eenigszins loonende was. De productie van goedkope arbeiderswoningen bleef voor den particulieren bouwondernemer onrendabel, terwijl andere ondernemers, zooals de Overheid, op dat gebied tot nog toe slechts sporadisch optraden.

Sedert September 1939 is de toestand intusschen nog belangrijk gewijzigd. De bijzonder strenge winter remde de op zichzelf reeds geringe bouwbedrijvigheid in sterke mate. Terwijl in de maanden November 1938 t/m Maart 1939 met den bouw van in totaal 17.339 woningen werd be-

gonnen, bedroeg dit aantal in dezelfde maanden van 1939 en 1940 slechts 4.593. Sedert Mei 1940 was de nieuwbouw onbetekenend.

Door de oorlogshandelingen werden verder alleen in Rotterdam ruim 26.000 woningen vernield.

Men kan dus aannemen, dat de reserve, welke zich in den leegstand uitte, thans zoo goed als verdwenen is.

De index van de bouwmaterialenprijzen (basis midden 1936 = 100) was in Juli 1939 125. Na September 1939 trad een verdere stijging in, zoodat dit indexcijfer in April 1940 reeds op 166,7 stond. In Juli 1940 was het zelfs al tot 180 gestegen.

Het spreekt vanzelf, dat het bij een dergelijke stijging der bouwkosten, terwijl de huren moeilijk verhoogd kunnen worden, bijna onmogelijk is een nu gebouwd huis zonder meer rendabel te exploiteeren. Zeer zeker is het onmogelijk goedkope arbeiderswoningen, waaraan reeds vóór den oorlog een tekort bestond, te bouwen.

De materiaalschaarschte noodzaakt tot een rationeële verdeling der voorraden over de verschillende onderhanden of te beginnen bouwwerken. Het zal daarom vooral zaak zijn, de voorziening in de huurgroepen, waarin feitelijk reeds een tekort bestond en waarin de particuliere bouwondernemers moeilijk rendabele objecten vonden, ter hand te nemen. Ook de mogelijkheid van ombouw van bestaande, doch te groote of niet gewilde woningen, zal onder oogen moeten worden gezien. Dat dit zonder overheidsingrijpen niet mogelijk is staat wel vast. Doch ook voor een op de behoefte afgestemde woningproductie in de andere huurgroepen zal zeer zeker reeds nu moeten worden zorg gedragen. Een juist overzicht over de woningmarkt, dat voor de particuliere ondernemers meestal niet te krijgen is, doch dat de Overheid zich wel kan verschaffen, is daartoe noodzakelijk. Uit de fouten in de vorige periode van woningnood, o. a. het onbelemmerd laten stijgen der materiaalprijzen, zal nu zede leering moeten worden getrokken. Wellicht kan zodoende het ontstaan van betere omstandigheden op de woningmarkt worden bevorderd.

F. WEINREB.

MOGELIJKE GEVOLGEN VAN DE ISOLERING VAN ENGELAND VAN HET VASTELAND VAN EUROPA VOOR DE VOORZIENING MET GRONDSTOFFEN EN FABRIKATEN.

In een vorig artikel wijdden wij een beschouwing aan de vraag, welke consequenties het feit van de isolering van Groot-Brittannië van het Europese continent in het bijzonder voor de Engelse voedselvoorziening kan hebben. Bezien wij thans op analoge wijze de grondstoffen- en fabriekenpositie van het Verenigd Koninkrijk wat nader. Uiteraard moeten wij ons ook nu tot de hoofdzaken bepalen.

Groep II. Grondstoffen.

Allereerst *steenkolen*. Zoals bekend, kan Engeland niet alleen volledig in de eigen behoefte aan steenkolen voorzien, maar had bovendien in vreedstijd een aanzienlijke export plaats. Wanneer er aan het begin van dit jaar voorbijgaand een zekere kolenschaarste bij de consumptie ontstond, was deze dan ook niet het gevolg van een te geringe productiecapaciteit, maar veeleer van transportmoeilijkheden en van het feit, dat in de verbruikscentra onvoldoende voorraden waren gevormd. Niettemin werd in April j.l. overgegaan tot de instelling van een „Coal Production Council”, die tot taak kreeg „to promote a substantial increase in coal production” en waarin afgevaardigden van mijnneigenaren, van mijnwerkers, alsmede van de departementen van transport, scheepvaart en mijnbouw zitting hebben.

In dit verband is het interessant, er aan te herinneren, dat tijdens de vorige oorlog de productie terugliep van 287 miljoen ton in 1913 tot 266 miljoen in 1914, 253 miljoen in 1915 en 228 miljoen in 1918. Aangenomen mag worden, dat het besluit tot instelling van vorengenoemde Raad mede is bepaald door het streven, een herhaling hiervan te voorkomen. Veel zal er daarbij van afhangen, of de nodige arbeidskrachten voor de kolenmijnen kunnen worden gereserveerd. Er wordt, voor de duur van de huidige oorlog, gerekend — althans gehoopt — op een jaarproductie van tenminste 260 en zo mogelijk 270 miljoen ton. Vermelden wij ter vergelijking, dat de productie in 1937, het beste jaar sedert 1929, 241 miljoen ton bedroeg, om in 1938 — als gevolg van de toenmalige terugslag in het economisch leven — terug te lopen tot 228 miljoen ton. Over de eerste 7 maanden van 1939 lag de productie met 136.2 miljoen ton slechts iets boven die van de overeenkomstige periode van 1938 (133.8 miljoen ton). Intussen daalde het werkloosheidspercentage in de kolenindustrie regelmatig, tot zelfs beneden de 10 pCt. in de eerste vier oorlogsmaanden; het jaargemiddelde voor 1939 lag op 11.1 pCt. tegen 15.4 pCt. in 1938, 14.6 pCt. in 1937 en 16.2 pCt. in 1929. Dit wijst dus reeds op toegenomen bedrijvigheid ¹⁾.

Vervolgens *ijzererts*, waarbij wij, ter bevordering van de overzichtelijkheid, tegelijk de post *ijzer en staal* uit de fabriekengroep (III) bespreken.

Het isolement heeft zonder twijfel minder prettige consequenties voor de Engelse ijzerertsvoorziening (invoer in 1938 5.2 miljoen ton, ter waarde van £ 7.3 miljoen). De bezetting van Narvik betekende eliminatie van de aanvoer der hoogwaardige Zweedse ertsen, d.w.z. 25 pCt. van de invoer van 1938. Doordat die hoogwaardigheid, behalve op de aanwezigheid van bepaalde bijmengsels, die van grote betekenis zijn bij de staalfabricage, mede is gebaseerd op een betrekkelijk hoog ijzergehalte, was het verlies aan ijzer uit dezen hoofde dus relatief nog groter. Tegelijk viel ook de aanvoer van Duits erts — eveneens hoogwaardig —, d.w.z. ongeveer 11 pCt. Frankrijk leverde voorts 6 pCt. van de totale invoer. Hier was intussen het werkelijke verlies kleiner, doordat de Franse ertsen van aanzienlijk lager ijzergehalte zijn dan de Scandinavische. Het deelnemen van Italië aan de oorlog had tengevolge, dat ook de ertsleveranties van Algiers en Tunis in gevaar gebracht werden. Hoe belangrijk dit is, blijkt uit het feit, dat deze in 1938 samen 35 pCt. van de Engelse invoer deden. Ook hier betreft het overwegend hoogwaardige ertsen. Zo kwam dus, alles bij elkaar, op basis van de cijfers van 1938, 42 pCt. van de ijzerertsinvoer te vervallen; van het resterende gedeelte werd van 35 pCt. de toekomstige aanvoer hoogst onzeker; tezamen wordt dus reeds drie vierde van de totale invoer in gevaar gebracht. Als mogelijke leverancier in Europa restte nog Spanje, dat in 1938 ca. 12 pCt. leverde (naast 81 pCt. van de pyrietinvoer ad 410.000 ton), waaraan nog enkele procenten van Spaansch-Marokko zijn toe te voegen. Al met al werd zo het vraagstuk van een voldoende aanvoer van ijzererts tot een zeer ernstig probleem voor de Engelse oorlogseconomie en zulks nog te meer ²⁾, omdat het hier mede een kwaliteitskwestie betreft, waarbij afwijkingsmogelijkheden slechts in zeer beperkte mate aanwezig zijn.

Hierbij is tevens in aanmerking te nemen, dat de bezetting van Noord- en West-Europa ca. 62 pCt. van de ijzer- en stalaanvoer, op basis van de invoercijfers van 1938, t.w. (totaalinvoer 1.34 miljoen ton, ter waarde van £ 14.5 mill., tegen 2.03 mill. ton in 1937 met een waarde van £ 19.8 mill.) deed ophouden. België en Luxemburg samen leverden 25 pCt., Frankrijk 18 pCt., Zweden en Noorwegen samen 9 pCt.

¹⁾ Cijfers ontleend aan „Commercial History and Review of 1939”, The Economist, 17 Febr. 1940, blz. 33.

²⁾ Hierop wijst ook Der Deutsche Volkswirt van 28 Juni 1940, blz. 1364.

Wat betekent nu de versmalling van de grondstofbasis der Engelse hoogovens uit hoofde van verminderde overzeese aanvoer in het kader van de Engelse ijzer- en staalindustrie als geheel?

Allereerst blijkt het totale ijzerertsverbruik (afgezien van fluctuaties in voorraden) voor ongeveer twee derde gedekt te zijn door de binnenlandse productie; uitgedrukt in ijzer is de verhouding daarentegen minder gunstig, aangezien de Engelse ertsen over het geheel een betrekkelijk laag ijzergehalte hebben.

Verbruik ¹⁾ van ijzererts.

	1000 ton	waarvan gedekt door binnenl. productie
gem. 1934/36	15.884	71 pCt.
1937	20.136	65 pCt.
1938	16.347	68 pCt.

¹⁾ totaal beschikbaar aanbod, d.i. binnenlandse productie plus invoersaldo.

De invoer van ijzererts bleef in 1938, en waarschijnlijk ook in 1939, belangrijk onder die van voorafgaande jaren:

	Invoer ijzererts 1000 ton	Productie ruw ijzer 1000 ton	Werkloosheids % ijzerindustrie
1936	5.961	7.721	14.7
1937	7.039	8.497	9.8
1938	5.167	6.764	16.2
Jan.-Juni 1938	3.432	4.514 ¹⁾	11.8 ²⁾
„ 1939	2.684	4.382 ¹⁾	6.3 ³⁾

¹⁾ Jan.-Juli. ²⁾ 1939. ³⁾ Sept.-Dec. 1939.

In een belangwekkende beschouwing over de Engelse staalpositie ³⁾ wees „The Economist” er terecht op, dat een voldoende voorziening met staal van vitale betekenis is voor het vlot functioneren van de oorlogsmachine. Per ultimo 1938 werd de Engelse productiecapaciteit voor ruw staal geschat op 14½ miljoen ton per jaar (werkelijke productie 13.0 mill. ton in 1937 en 10.4 mill. ton in 1938).

Het voornaamste probleem is op dit moment niet zozeer verdere opvoering van deze capaciteit als wel verzekering van de grondstoffenaanvoer voor de thans werkende bedrijven. De voornaamste grondstoffen zijn, naar bekend, ruw ijzer en ijzer- en staalschroot. De verhouding, waarin deze worden aangewend, is voor wijziging vatbaar en hangt o.a. af van het in de staalfabricage toegepaste procédé, van de vestigingsplaats van het staalbedrijf, en van de prijsverhouding. Dat ruw ijzer de laatste jaren aanmerkelijk duurder was dan schroot verklaart mede, dat het schrootpercentage belangrijk is gestegen. Bedroeg dit in 1914 hoogstens 25 pCt., in 1937 was de toestand deze, dat per ton geproduceerd staal gemiddeld 11.5 cwt schroot en 9.6 cwt ruwijzer werd verwerkt. Per ultimo 1938 werd de ruwijzer-productiecapaciteit geschat op ca. 10 miljoen ton per jaar. Wanneer men dan constateert, dat zelfs in het recordjaar 1937 de werkelijke productie met 8.5 miljoen ton hier nog aanzienlijk en in 1938 met 6.8 miljoen ton zelfs zeer belangrijk onder bleef, dan lijkt dus een eventueel tekort aan schroot gemakkelijk aan te vullen door opvoering van de ruwijzer-productie. Maar dat dit in feite zeker niet zo eenvoudig is, is duidelijk, wanneer men bedenkt, enerzijds dat (zie boven) het ijzerertsverbruik voor ten naaste bij een derde door invoer werd gedekt — welke nu voor drie kwart praktisch is komen te vervallen — en anderzijds dat de eigen ijzerertswinning niet op korte termijn voor een belangrijke uitbreiding vatbaar is, waarbij nog komt, dat de Engelse ertsen over het geheel een aanmerkelijk lager ijzergehalte bezitten dan de ingevoerde. Tegen opvoering van de ijzerertsinvoer — gesteld, dat dit mogelijk zou zijn — zal men wel opzien, omdat daarvoor

relatief veel scheepsruimte nodig is. Voorzover een eventueel ontstaand staaltekort niet aan te vullen mocht blijken door invoer van ruw staal of van schroot (de Verenigde Staten hebben een aanzienlijk exporteerbaar surplus), blijft dan als uitweg nog slechts mogelijk een verhoogd aanbod van binnenlands schroot.

Weliswaar hield het binnenlands schrootaanbod de laatste jaren geen gelijke tred met de productie van staal ⁴⁾, maar de invoerafhankelijkheid voor schroot bedroeg toch in vreedstijd reeds niet meer dan ca. 10 pCt., zoals blijkt uit de volgende cijfers:

	Staalprod.	Schroot-verbruik	Zelfvoorzieningsquote schroot	Werkloosheid staalindustrie
	1000 ton	1000 ton	%	%
1935	9.589	5.850	95	21.8
1936	11.785	6.915	88	15.8
1937	12.964	7.477	90	10.9
1938	10.394	6.128	93	21.2
Jan.-Juli 1938	6.610	—	—	10.6 ¹⁾
„ 1939	7.559	—	—	5.8 ²⁾

¹⁾ 1939 ²⁾ Sept.-Dec. 1939.

Groot-Brittannië beschikt stellig over een zeer aanzienlijk potentieel aanbod van binnenlands schroot, in de vorm van buiten bedrijf gestelde gebouwen, fabrieken, bruggen, voorts hekwerken in parken en plantsoenen, enz. Een intensieve verzamelcampagne werd dan ook bereids ingeluid. Een dergelijke maatregel wordt reeds gemotiveerd door het in deze tijd meer dan ooit noodzakelijke streven om van de beschikbare middelen het meest rationele gebruik te maken, waarbij uiteraard thans bij de beoordeling, zowel van wat rationeel als van wat binnen dat kader primair is, een andere maatstaf wordt en moet worden aangelegd dan in vreedstijd.

Wat tenslotte de post „ijzer, staal en fabrikaten daarvan” betreft, werd reeds opgemerkt, dat van de invoer in 1938 ad 1.34 miljoen ton ruim 60 pCt. uit Europa afkomstig was. Dat het wegvallen van deze invoer — althans kwantitatief — geenszins een ernstig probleem behoeft te schenpen, blijkt, wanneer men de uitvoercijfers daartegenover stelt. Het afgelopen decennium geeft onafgebroken een exportsaldo te zien:

IJzer, staal en fabrikaten daarvan (1000 ton).

	invoer	uitvoer
1929	2.822	4.380
1932	1.594	1.887
1935	1.152	2.372
1936	1.483	2.203
1937	2.033	2.574
1938	1.341	1.918
Jan.-Aug. 1938	1.110	1.280
„ 1939	1.148	1.211

Men dient intussen in het oog te houden, dat op dit gebied ook het kwalitatieve moment uitermate belangrijk is. Zo is b.v. het stagneren van de aanvoer van enkele Zweedse speciaal-staalsoorten voor bepaalde onderdelen van de Engelse oorlogsindustrie niet zonder bezwaar.

Wat de niet-ijzerhoudende metaalertsen betreft, deze werden in 1938 over het geheel slechts in betrekkelijk kleine hoeveelheden ingevoerd. In de behoefte aan de betreffende metalen werd overwegend voorzien door invoer van de metalen als zodanig. Wij komen daarop hieronder nog nader terug.

Weliswaar kwam van de *bauxiet*-invoer ad 250.000 ton 83 pCt. uit Frankrijk, 9 pCt. uit Griekenland en slechts 8 pCt. uit Brits-Guyana, maar deze kolonie kan de wegge-

³⁾ „Steel in War”, The Economist, 13 April 1940, blz. 688.

⁴⁾ Vgl. „Steel Scrap”, The Economist, 9 Maart 1940, blz. 424.

vallen import uit Frankrijk zo nodig gemakkelijk vervangen.

De Oostzeelands hadden voor Engeland vóór alles betekenis als leveranciers van *hout* (alsmede van papier en papiergrondstoffen, waarover aanstonds nader), met Finland op de eerste plaats, vervolgens Zweden, de Baltische staten en Sovjet-Rusland, en daarnaast voor bepaalde houtsoorten ook Polen en de Balkan. Van deze naar de waarde belangrijkste post in de grondstoffengroep (£ 42.9 miljoen) kwam — als men afziet van de tropische hardhoutsoorten — ten naaste bij drie kwart, of, indien men ook het tropische hout meerekent, ongeveer twee derde, uit het thans geblokkeerde Europa, Sovjet-Rusland inbegrepen. Vermelding verdient, dat in 1937 het Verenigd Koninkrijk onder de overwegend importerende landen ver bovenaan stond met 34.5 pCt. van de wereldhoutinvoer, op grote afstand gevolgd door Duitsland met 14.5 pCt. (importbehoefte sindsdien door de annexatie van Oostenrijk en Tsjecho-Slowakije aanzienlijk gedaald), de Ver. Staten met 13 pCt., Nederland met 6 pCt. en Frankrijk met 4.5 pCt. Onder de exporterende landen nam Canada de eerste plaats in met 19.5 pCt. van de werelduitvoer, op de voet gevolgd door Finland met 16 pCt. en Sovjet-Rusland met 15.5 pCt., en vervolgens Zweden met 8.5 pCt. ⁵⁾

De jaarlijkse houtinvoer in Groot-Brittannië van ca. 10 miljoen ton in vredes tijd dekte ongeveer 90 pCt. van de totale behoefte. Verreweg de grootste post was gezaagd zacht hout met 46 pCt. van de totale invoer in 1938, gevolgd door gezaagd hardhout (merendeels tropisch hout) met 13.3 pCt. en mijnhout met 10.9 pCt. Medio Juli 1939, dus even voor het uitbreken van de oorlog, werd de voorraad zacht hout in Engeland geschat op 2½ à 3 miljoen ton, d.i. gelijk aan het vredesverbruik van ongeveer 6 maanden. Tijdens de vorige oorlog vertoonde de totale houtinvoer (incl. houtfabrikaten) een scherpe daling, n.l. van 11.7 miljoen ton in 1913 tot 6.4 mill. ton in 1916 en slechts 3.0 mill. ton in 1917 ⁶⁾. Door een geforceerde aankap in eigen land werd deze weliswaar grotendeels gecompenseerd, maar het gevolg was, dat de voorraad volwassen hout, ondanks nieuwe aanplantingen, thans aanzienlijk kleiner is dan in 1914.

Wat de huidige situatie betreft, kan natuurlijk het houtverbruik vrij belangrijk worden ingekrompen. Daartoe draagt ten eerste het feit bij, dat het bouwbedrijf — anders een van de voornaamste afnemers — in oorlogstijd waarschijnlijk een verminderde activiteit zal vertonen (verhoede bedrijvigheid, zoals wij die in Nederland thans in enkele plaatsen kennen als direct gevolg van de oorlog, is van locale aard en geeft geen volledige compensatie). Voorts is er de mogelijkheid van aanwending van vervangingsstoffen, o.a. in het bouwbedrijf (b.v. asbest — waarvan Canada verreweg de grootste producent is — baksteen en beton). Voor verpakkingsdoeleinden zal men soms zeer goed kunnen volstaan met kratten in plaats van kisten, e.d. ⁷⁾. Intusschen zal door dit alles, ook naar de mening van „The Economist”, toch slechts een gedeeltelijke verlichting kunnen worden bereikt. Een min of meer aanzienlijke invoer van hout zal nodig blijven, naast een opvoering van de binnenlandse aankap, ter overbrugging van de aanpassingsperiode. Als vervanger van de Oostzeelands komt vooral Canada in aanmerking, dat — als

⁵⁾ Cijfers ontleend aan „The Timber Trade”, The Economist, 26 Augustus 1939, blz. 406.

⁶⁾ Vgl. „Timber Supplies in War”, The Economist, 30 Maart 1940, blz. 576.

⁷⁾ Of op dit moment een verdere besparing op het houtverbruik door voortgezette vervanging van mijnhout door stalen balken — een proces, dat vóór de oorlog in de Engelse mijnen reeds grote vorderingen had gemaakt — in overweging zal kunnen worden genomen, lijkt twijfelachtig.

gevolg van de Ottawa-overeenkomsten — sinds 1932 reeds een snel toenemende uitvoer van zacht hout naar het Verenigd Koninkrijk heeft te zien gegeven, en in mindere mate ook New-Foundland. De houtreserves van het Britse Imperium zijn enorm; voldoende aanvoer is dan ook voornamelijk een transportvraagstuk.

Voor de *textielgrondstoffen* katoen, wol en zijde — met een gezamenlijke invoerwaarde in 1938 van £ 74.3 miljoen — is Engeland praktisch onafhankelijk van Europa. Alleen de aanvoer van ruwe zijde — £ 2 miljoen — wordt bedreigd, nu, gezien de gespannen verhouding tot Japan, een Engels embargo op de invoer uit dat land niet uitgesloten schijnt. Reeds geven de uitcijfers over de eerste 7 oorlogsmaanden (latere gegevens staan niet ter beschikking) voor ruwe zijde een daling te zien, terwijl daarentegen de invoer van wol en katoen — naar de waarde althans — aanmerkelijk is toegenomen, vergeleken met een jaar tevoren. Zowel voor wol als voor katoen was er aan de vooravond van de oorlog een voorraad aanwezig gelijk aan het vredesverbruik van ongeveer 3 maanden. De bedrijvigheid in de textielindustrie nam na het uitbreken van de oorlog sterk toe, ten dele dank zij grote regeringsorders — hetgeen noodzaakte tot een zekere beperking van de toewijzingen van wol voor producties ter bevrediging van civiele behoeften — maar ook doordat de export van textielwaren zich gunstig bleef ontwikkelen, een van de weinige lichtpunten aan de uitvoerkant.

Dat de regering voorts overging tot rantsoenering ook van de overige categorieën textielgoederen, werd algemeen aanvaard als een verstandige maatregel. Het kan niet verwonderden, dat daarbij linnen manufacturen er het slechtst afkwamen, n.l. met 25 pCt. tegen 75 pCt. voor katoenen en kunstzijden manufacturen. Immers, nadat reeds vóór de oorlog Rusland de uitvoer van *vlas* had gestaakt, betekende de isolering van Engeland van het Europese continent, dat — op basis van de cijfers van 1938 — 98 pCt. van de vlasinvoer (totaal 40.000 ton) was komen te vervallen. België alleen leverde reeds 48 pCt. en de Baltische landen 36 pCt. *Hennep* (12.800 ton) kwam voor 40 pCt. uit Italië, Hongarije en Joegoslavië, de rest uit Brits-Indië. De uitvoer van vlas- en hennepgaren uit Engeland werd verboden en uitbreiding van het vlas-areaal in Ulster aangemoedigd. De inheemse productie van vlas fluctueerde de laatste jaren tussen 2.000 en 7.000 ton. De met vlas bebouwde oppervlakte in het Verenigd Koninkrijk, die in 1918 (dank zij sterke uitbreiding in de oorlogsjaren) ruim 100.000 acres bedroeg, zakte in 1932 in tot slechts 7.438 acres om daarna weer iets toe te nemen, n.l. tot 24.287 acres in 1938 ⁸⁾. Door verdere uitbreiding zal het dus ook nu mogelijk zijn, het momentele vlastekort voor een belangrijk deel te overbruggen.

Oliehoudende zaden en noten waren, behoudens katoenzaad (50 pCt. uit Egypte) in 1938 vrijwel geheel afkomstig uit Britse landen. Dat deze invoer zeer aanzienlijk moet zijn, blijkt reeds hieruit, dat in 1938 in het verbruik aan plantaardige oliën en vetten voor 66 pCt. werd voorzien door de productie van binnenlandse olieslagerijen en -perserijen, terwijl de daarvoor nodige zaden en noten vrijwel geheel werden ingevoerd. Deze oliën dienen ten dele voor technische doeleinden, ten dele ook zijn ze grondstof voor de bereiding van margarine, terwijl als nevenproduct veekoeken, een belangrijk krachtvoer, worden verkregen.

De invoer van *lijnolie* (18.600 ton) was weliswaar voor 99 pCt. van Nederlandsche en Belgische herkomst, maar de binnenlandse productie bedroeg tegelfdertijd juist vijfmaal zoveel. Overigens kan met een vermelding van exportcapaciteit van Argentinië worden gerekend. Tot dusverre leverde dit ten naaste bij 20 pCt. van de Britse invoer (in 1938 slechts 14 pCt.), terwijl de rest uit Brits-

⁸⁾ The Economist, 9 December 1939, blz. 389.

Indië afkomstig was. Hoewel de Argentijnse oogst van lijnzaad in 1939 iets onder die van de laatste jaren bleef, zal zo nodig een groter deel voor uitvoer naar Groot-Brittannië beschikbaar zijn, ten eerste doordat de invoerbehoefte van de Verenigde Staten — door sterk toegenomen binnenlandse productie — aanzienlijk gedaald is, en ten tweede doordat de uitvoer van Argentinië naar het Europese Continent (met name naar Nederland, de grootste lijnzaad-importeur van Europa) thans geheel, resp. grotendeels, stagneert.

Het uitvallen van Nederland en Noorwegen uit de aanvoer van *walvoistraan* hoeft geenszins zulke ernstige gevolgen voor de Engelse margarine- en zeepindustrie te hebben als het bij beschouwing van de invoercijfers in vredetijd zou kunnen schijnen. Immers, het betreft hier een product, dat grotendeels op zee wordt gereedgemaakt, zodat de mogelijkheid blijft, dat b.v. de Noorse „traanfabrieken” hun product rechtstreeks naar Engeland zullen trachten te brengen, nu niet alleen hun eigen land voor hen onbereikbaar is geworden, maar ook Nederland, Denemarken en Duitsland, dat vóór de oorlog ongeveer een derde van de totale wereldproductie opnam.

De invoer van *huiden en vellen* in Engeland bedroeg in 1938 £ 18.2 mill. Daarvan was ongeveer een derde afkomstig uit Britse landen en een gelijk deel uit Europa (incl. Sovjet-Rusland). Waar echter de heruitvoer ten bedrage van £ 9.6 mill. voor ca. 45 pCt. naar Europa ging, tegen slechts 5 pCt. naar Brits gebied, werd dus de netto-invoer van deze grondstof voor ca. 65 pCt. gedekt door Britse en voor slechts 25 pCt. door Europese landen. In het totale verbruik van huiden en vellen door de Engelse leerindustrie werd in vredetijd voor ongeveer 60 pCt. voorzien door invoer. Voorts was er een invoer van *leer* (incl. fabrikaten) ter waarde van £ 6.4 mill. (uitvoer £ 4.8 mill., waarin begrepen een re-export van £ 0.9 mill.). Hiervan werd een kleine 70 pCt. geleverd door Britse landen, leerbewerk leer overwegend door Brits-Indië, bewerkt leer door Canada en Australië. Tegenover een sterk toegenomen behoefte aan lederwaren voor militaire doeleinden staat thans een verminderde civiele behoefte. De leerhandel werd onmiddellijk na het uitbreken van de oorlog onder controle gesteld, teneinde een rationele verdeling over de verschillende toepassingen te verzekeren.

Niet minder ernstige consequenties op korte termijn dan voor de houtvoorziening moest het isolement hebben voor de aanvoer van *papiergrondstoffen* (£ 16 mill.) en *papier* (£ 14.8 mill.). Houtpulp (1.62 mill. ton, ter waarde van £ 14.2 mill.) kwam voor 96 pCt. uit Europa, waarvan uit Finland 38 pCt., uit Zweden 35 pCt. en uit Noorwegen 16 pCt. Britse landen — in hoofdzaak Canada — leverden slechts 4 pCt. Hetzelfde geldt voor papier, met uitzondering alleen van courantenpapier, waarvoor Canada en Newfoundland de voornaamste leveranciers waren. Stroomkarton werd voor 99 pCt. uit Nederland geïmporteerd. Houtpulp is niet alleen de voornaamste grondstof voor papier, maar — met name de langs chemische weg bereide — o.a. ook voor de kunstzijde-industrie. De inheemse productie in Groot-Brittannië kon de laatste jaren voor niet meer dan 7 pCt. in het totale verbruik van pulp voorzien⁹⁾. Welke mogelijkheden zijn nu aanwezig?

Op een uitbreiding van de binnenlandse productie van enige betekenis is niet te rekenen. Het verbruik van papier is echter stellig voor te vrijen. Belangrijke vermindering vatbaar. Reeds dadelijk na het uitbreken van de oorlog werd dan ook overgegaan tot rantsoenering. Aanvankelijk bedroeg het toewijzingspercentage nog 60, maar het werd reeds spoedig verlaagd tot 30. Dit had o.a. ten gevolge een drastische beperking van de omvang van

couranten en periodieken. Slechts leveranties aan overheidsdiensten en voor exportdoeleinden (verpakking) vielen buiten de regeling.

Voorts kan door zorgvuldige inzameling van gebruikt papier, lompen e.d. een niet te versmaden verlichting van het papiergrondstoffenprobleem worden verkregen. Reeds in vredetijd werd, bij een totaal materialenverbruik ter waarde van £ 23.7 miljoen, door de Engelse papierindustrie £ 1.7 miljoen besteed aan oud papier en lompen, tegen £ 9.3 miljoen aan houtpulp¹⁰⁾. Dat men ook in Engeland oog heeft voor deze mogelijkheid, bleek uit de instelling van een afzonderlijk „Salvage Department” — ressorterend onder het Ministry of Supply —, dat tot taak kreeg de verzameling van afvalstoffen op ieder gebied met kracht te bevorderen. (Terloops zij aangestipt, dat b.v. in het huisafval ook een niet onbelangrijke additionele bron van stoffen voor het vee is gelegen). Tenslotte zal voor de ook dan bijvoelig voor nodig van papier en cellulose een beroep moeten worden gedaan voornamelijk op Canada, dat reeds een aanzienlijk productie-overschot had, en op New-Foundland. In beide landen is de productie nog voor sterke uitbreiding vatbaar.

Nu de tijdsomstandigheden ertoe nopen — zoals uitvoeriger in ons vorige artikel werd uiteengezet — om de inheemse bodemproductie zoveel mogelijk op te voeren, is het, wat *kunstmeststoffen* betreft, niet zonder belang, dat minerale fosphaten (invoer 1938 410.000 ton) voor ruim 80 pCt. uit Noord-Afrika werden betrokken (Tunis, Marokko, Algiers), terwijl driekwart van de kalizouten afkomstig was uit Duitsland en Frankrijk. Daar staat echter tegenover, dat zowel thomasslakkenmeel als kalk in voldoende mate in Engeland zelf wordt geproduceerd. Het verbruik van deze beide stoffen is de laatste jaren, dank zij een subsidieregeling, zowel absoluut als relatief, reeds belangrijk toegenomen.

Groep III. Fabrikaten.

Dat Engeland, hoewel industrieland bij uitnemendheid, toch geenszins voor alle fabrikaten zelfgenoegzaam is, blijkt reeds hieruit, dat deze in 1938 nog altijd een vierde van de totale invoer uitmaakten. Daaronder waren er enkele, die in tijd van oorlog van vitale betekenis zijn. Kwantitatief de belangrijkste posten waren: niet-ijzerhoudende metalen (£ 40.8 mill.); petroleum (£ 40.8 mill.); machinerieën (£ 21.8 mill.); papier (£ 14.8 mill.); ijzer en staal (£ 14.5 mill.); chemicaliën (£ 13.3 mill.).

Wij behandelden in het voorgaande reeds papier, ijzer en staal, en kalizouten. Thans nog een enkel woord omtrent de overige dezer posten.

Allereerst de *niet-ijzerhoudende metalen*.

De invoerstatistiek over 1938 leert, dat 40 pCt. van de aluminiuminvoer ad £ 5.1 miljoen uit Europa kwam, waarvan 23 pCt. uit Zwitserland en 9 pCt. uit Noorwegen. Koperfabrikaten (£ 1.35 mill.) waren voor 25 pCt. afkomstig uit Duitsland en Frankrijk. Twee derde van de kwantitatief weinig belangrijke invoer van geel koper (£ 0.7 mill.) was van Europese herkomst. België leverde voorts 24 pCt. van de zink- en, samen met Nederland, 26 pCt. van de tininvoer. Magnesium kwam voor 83 pCt. uit Duitsland en Frankrijk, kwikzilver voor 87 pCt. uit Spanje en 4 pCt. uit Italië.

Dit alles lijkt intussen voor Engeland ernstiger dan het in feite is, nog daargelaten, dat hier alleen werden opgesomd die metalen, waarvoor Europa een noemenswaardig aandeel in de Britse invoer had. Immers, het is een feit, dat de behoefte van Engeland aan nagenoeg alle niet-ijzerhoudende metalen thans door de landen van het Imperium kan worden gedekt, zulks in scherp contrast tot de positie aan het begin van de vorige oorlog. De enkele uitzonderingen komen aanstonds ter sprake.

⁹⁾ „Wood Pulp”, The Economist, 30 September 1939, blz. 607.

¹⁰⁾ „Waste Reclamation”, The Economist, 23 December 1939, blz. 470.

In een artikel, getiteld „The Empire's Metal Resources”, gaf „The Economist” van 9 December 1939 (blz. 378 v.) een zeer instructief overzicht, waaraan wij enkele cijfers ontlenen, die voor zichzelf spreken.

De productiecapaciteit van tin in het Britse Imperium — vnl. in Nigeria, Malakka en Zuid-Afrika — bedraagt momenteel ca. 110.000 ton per jaar. Door de Britse smeltbedrijven werd in de laatste jaren ongeveer 10 pCt. van het inheemse verbruik gedekt. Het totale tinverbruik in het Verenigd Koninkrijk bedroeg in de jaren 1934/36 (gemiddeld) 21.000 ton, in 1937 26.000 ton en in 1938 18.000 ton.

Ook de voorziening met *nikkel* geschiedt vrijwel geheel door Britse landen. 90 pCt. van de invoer van het Verenigd Koninkrijk ad 20.500 ton was afkomstig uit Canada, dat met een productie van 100.000 ton in 1938 reeds 87 pCt. van de wereldproductie bereikte.

Aluminium wordt ten dele in Engeland geproduceerd, ten dele ingevoerd. Bij de invoer is Canada, dat veel bauxiet uit Brits Guyana verwerkt, van overwegend belang. Voor het weggevalen Franse bauxiet kan dus zo wel rechtstreeks uit Guyana betrokken grondstof in de plaats treden als halffabrikaat of zelfs nikkelen en nikkelhoudende fabrikaten uit Canada, welks productiecapaciteit zeer aanzienlijk is.

Het vredesverbruik aan *koper* in het Verenigd Koninkrijk bedroeg ongeveer 320.000 ton per jaar. Daartegenover staat een totale productiecapaciteit van het Imperium van 700.000 ton per jaar, waarvan Noord-Rhodesia 350.000 ton en Canada 300.000 ton.

De loodproductiecapaciteit van het Imperium — vnl. Canada, Australië, Birma en New-Foundland — is gestegen van 300.000 ton per jaar in 1914 tot 650.000 ton in 1938; die voor *zink* — in hoofdzaak dezelfde gebieden — van 250.000 tot 600.000 ton. Daartegenover stond een vredesverbruik in Groot-Britannië van resp. ongeveer 335.000 ton en 220.000 ton.

Wat de verschillende metalen betreft, die onmisbaar zijn als legeringsmateriaal in de staalindustrie, het volgende. Het Imperium — vnl. Brits-Indië, Goudkust en Zuid-Afrika — neemt met 3 miljoen ton ongeveer de helft van de wereldproductie van *manganerts* voor zijn rekening. Ter vergelijking diene, dat de Britse invoer in 1938 193.000 ton bedroeg, waarvan 96 pCt. uit Britse landen afkomstig was. Noord-Rhodesia produceert thans ca. 30.000 cwt *cobalt* per jaar — waarbij nog komt 10.000 cwt van Canada en 6.000 cwt van Birma —; alsmede 7.500 cwt *vanadium*, hetgeen in beide gevallen een veelvoud is van het te verwachten oorlogsverbruik. Hetzelfde geldt voor *chrom*, waarvan bijna de helft — 540.000 ton (vnl. Zuid-Rhodesia, Unie van Zuid-Afrika en Brits-Indië) — van de totale wereldproductie door het Britse Imperium wordt geleverd, en *wolfram* (vnl. Birma, Malakka, Australië).

Dit neemt niet weg, dat er enkele zwakke plekken in de metaalpositie zijn gebleven, nl. magnesium, kwikzilver en antimoon. *Magnesium* werd in 1938 voor 83 pCt. ingevoerd uit Duitsland en 13 pCt. uit de Verenigde Staten. Tegenover een invoer van ruim 1.600 ton stond echter reeds een binnenlandse productie van 4.000 ton. Een sterke uitbreiding hiervan is mogelijk en te verwachten. Minder gunstig staat het voor Groot-Britannië met kwikzilver en antimoon. Beide zijn in oorlogstijd van vitale betekenis. Kwikzilver is o.a. onmisbaar voor verschillende wetenschappelijke oorlogsinstrumenten, terwijl antimoon o.a. gebruikt wordt voor het harden van lood bij de munitiefabricage.

De wereldproductie van *kwikzilver* is voor ruim 80 pCt. in handen van Spanje en Italië. Van de Engelse invoer in 1938 ad 30.000 cwt was 86 pCt. afkomstig uit Spanje, 4 pCt. uit Italië en 9 pCt. uit Mexico. Afgewacht zal moeten worden, in hoeverre het mogelijk zal zijn, de invoer uit Spanje op peil te houden. Een ongunstig teken

in dit opzicht is, dat de invoer in de eerste 8 maanden van 1939 slechts 630 cwt bedroeg, tegen rond 18.000 cwt in de overeenkomstige periode van 1938. Daar staat evenwel tegenover, dat tijdens de Spaanse burgeroorlog aanzienlijke voorraden naar Engeland werden overgebracht.

Voor *antimoon* is Engeland in hoofdzaak aangewezen op China, dat van de invoer ad 1.304 ton in 1938 ca. 55 pCt. leverde, tegen Joegoslavië 20 pCt., Frankrijk (Algiers) 16 pCt. en België 9 pCt. De uitvoercapaciteit van China — dat in normale tijden 70 pCt. van de wereldproductie verzorgde — wordt echter door de oorlog tegen Japan nadelig beïnvloed.

Wat de overige fabrikaten betreft, was er een niet onaanzienlijke invoer van glas en glaswerk uit Duitsland, België en Tsjecho-Slowakije; van gereedschappen, wetenschappelijke instrumenten, elektrische apparaten, chemicaliën, verf- en kleurstoffen uit Duitsland; van houtfabrikaten uit de reeds genoemde houtlanden; van machinerieën uit Duitsland, Zwitserland, Zweden en Frankrijk. De invoer van katoenen en wollen garens en manufacturen was voornamelijk afkomstig uit België, die van zijden garens en manufacturen uit Frankrijk; die van schoenwerk voor 22 pCt. uit Tsjecho-Slowakije. Het betreft hier echter producten, die — voorzover ze nl. een enigszins belangrijk aandeel in het totale Britse verbruik leverden — toch voor het merendeel niet van direct vitale betekenis zijn, of anders door min of meer overeenkomstige inheemse producten kunnen worden vervangen.

Misschien moet men in dit opzicht een uitzondering maken voor *werktuigmachines*. Duitsland was, na de Verenigde Staten, de belangrijkste importeur en leverde b.v. (naar het gewicht) 30 pCt. van de totale invoer in de eerste 8 maanden van 1939 ad 19.906 ton, ter waarde van £ 4.6 mill. Weliswaar was er ook een vrij belangrijke uitvoer (naar het gewicht in de genoemde periode zelfs een uitvoeroverschot van 2.242 ton) en kon dus het binnenlands aanbod, behalve door opvoering van de productie, ook door uitvoerbeperking worden vergroot, maar dit waarschijnlijk toch niet in het vereiste tempo om ten volle aan de behoefte, die door de oorlog aanmerkelijk is gestegen, te kunnen voldoen. Daardoor kon in gezaghebbende kringen vrees voor een tekort aan werktuigmachines — althans in de overgangperiode — ontstaan¹¹⁾.

Tenslotte — maar niet het minst belangrijke — *petroleum*, een product, dat, gezien de sterk toegenomen mechanisatie van verschillende legeronderdelen en van de oorlogvoering in het algemeen, in de huidige oorlog naar alle waarschijnlijkheid een belangrijker rol zal spelen dan ooit tevoren. De Engelse invoer bedroeg in 1938 3.208 miljoen gallons (of 11,8 mill. ton), d.w.z. 40 pCt. meer dan in 1929, en het vredesverbruik ten naaste bij 11 miljoen ton per jaar. Van belang in het kader van ons onderzoek is, dat in 1938 65 pCt. werd aangevoerd over de Atlantische Oceaan (Venezuela, Nederlands West-Indië, de Ver. Staten, Britse landen, Mexico), tegen 59 pCt. in 1929. Slechts 8 pCt. was afkomstig uit Britse landen. Gelijk in vrijwel alle landen van Europa werd ook in Engeland bij het uitbreken van de oorlog het civiele verbruik aan drastische beperkingen onderworpen.

Twee verdere aspecten van het petroleumvraagstuk krijgen in de huidige omstandigheden voor Engeland een bijzonder belang.

Ten eerste de bezetting van ruwe of geraffineerde olie. In tegenstelling b.v. met Frankrijk, waar in 1938 86 pCt. van de totale invoer uit ruwe olie bestond, was dit in Engeland met slechts 18 pCt. het geval. De raffinagetechniek heeft bereids een zodanige graad van perfectie bereikt, dat het verlies in het raffinageproces nog slechts ca. 3 pCt. bedraagt. Het zou dan ook voor Engeland zeer aantrekkelijk zijn, het ruwoliepercentage op te voeren,

¹¹⁾ Vgl. The Economist, 6 April 1940, blz. 639.

omdat op deze wijze — waar men immers vrijwel geheel op invoer uit niet-Britse landen is aangewezen — een niet te versmaden besparing aan deviezen zou kunnen worden bereikt. Uiteraard zou dit een expansie van de Britse raffinagecapaciteit vereisen.

Ten tweede de bereiding van olie langs synthetische weg uit steenkolen, voornamelijk door hydrogenatie en carbonisatie¹²⁾. In vreedstijd werd reeds 7 pCt. van de totale behoefte door synthetische olie gedekt, en dit percentage is stellig voor opvoering vatbaar, ook al is het rendement vooralsnog vrij gering. Strategische overwegingen kunnen en zullen hier uiteraard aan het zuiver „kostenmässige” denken een grens stellen.

Slotopmerking.

Wij hebben getracht, in dit en het voorgaande artikel zoveel mogelijk alle factoren bijeen te brengen, die nodig zijn om zich een redelijk objectief beeld te kunnen vormen van de consequenties, die de huidige situatie in Europa voor de Engelse behoeftenvoorziening kan hebben. Dit beeld valt anders uit dan wanneer men zich alleen op de invoerstatistiek baseert. Het geeft de indruk, dat de zuiver economische moeilijkheden niet onoverkomelijk zijn. Over het militair aspect van de strijd houdt het uiteraard niets in. Zo zal dus met name ook afgewacht moeten worden, in hoeverre het zal gelukken, de door invoer te verkrijgen goederen ook inderdaad in Engeland aan te voeren, terwijl eveneens buiten beschouwing werd gelaten de invloed van de krijgsverrichtingen op het Engelse productie-apparaat.

J. II. SPIEGELEMBERG.

AANTEKENINGEN.

Aanwijzingen van het Nederlands Clearinginstituut.

Onderstaand rondschrijven is dezer dagen door het Nederlands Clearinginstituut aan een aantal banken verzonden:

Debiteering en crediteering van rekeningen van firma's en personen, gevestigd in clearinglanden, en van Nederlandsche rekeningen in die landen; handelingen op het gebied van het kapitaalverkeer met die landen.

In verband met de Leidraden voor de clearing met Duitsland, België en het Protectoraat zoomede voor de voorloopige maatregelen nopens het betalingsverkeer met Zweden en Zwitserland en met verwijzing in het bijzonder naar het algemeen gedeelte dezer Leidraden wordt het volgende opgemerkt.

Terwijl de meerderheid der oude clearing — in de eerste plaats die met Duitsland — zich geheel of in hoofdzaak beperkte tot betalingen uit het goederen- en dienstenverkeer, bestrijken de bovengenoemde nieuwe regeling alle het geheele betalingsverkeer tusschen beide landen.

Ingevolge de bestaande voorschriften moet, behoudens ontheffing door het Clearinginstituut, iedere schuld, ook dan, wanneer overmaking in het algemeen niet gebruikelijk is, door storting bij het Clearinginstituut worden gedeeld, terwijl omgekeerd betaling uit rekeningcourant-saldi of tegoeden hier te lande eveneens slechts met vergunning van het Clearinginstituut geoorloofd is. Zooals uit de Leidraden blijkt, zijn de regelingen ten opzichte van de verschillende landen niet geheel gelijklopend, maar in principe komen zij op hetzelfde neer. Wat Duitsland betreft, zal uiteraard op rekening moeten worden gehouden met de bestaande regelingen van Duitse zijde. Voorzover belanghebbenden van die zijde een algemeene of speciale vergunning hebben ontvangen tot het aanhouden eener rekening hier te lande, zal ook een vergunning van

het Clearinginstituut noodig zijn, welke door dengene, bij wien de rekening gehouden wordt, kan worden aangevraagd.

Afgezien van de in Duitsland geldende voorschriften en onder reserve, dat over de in de andere landen te volgen gedragslijn voldoende gegevens nog niet ter beschikking staan, wordt voorshands het volgende opgemerkt. Hierbij zij aangeteekend, dat hetzelfde naar alle waarschijnlijkheid eveneens gelden zal voor de nog te verwachten clearing. Mocht zulks niet het geval zijn, dan zal dit in het algemeen gedeelte der Leidraden tot uitdrukking worden gebracht.

I. Debiteering en crediteering van rekeningen van firma's en personen, gevestigd in clearinglanden en van Nederlandsche rekeningen in die landen.

In den regel zal voor betalingen bij wege van debiteering eener zoodanige rekening in beide landen toestemming moeten zijn verkregen: in het eene land ontheffing van de storting in de clearing, in het andere land vergunning tot uitbetaling uit het saldo of tegoed.

Door de invoering der clearing c.q. voorloopige maatregelen zijn deze rekeningen opgenomen in het bilaterale verkeer met het betrokken land. Betalingen naar derde landen en in het algemeen betalingen, die niet over de clearing zouden kunnen plaats vinden, kunnen in principe niet meer uit deze rekeningen geschieden. Een verdere beperking is, dat schulden wegens goederenlevering in den regel niet voor betaling op deze wijze in aanmerking zullen kunnen worden gebracht. Het Clearinginstituut is echter voor zijn deel bereid voor de afdoening van handelsschulden gedurende het overgangstijdperk een ruimer standpunt in te nemen, inzonderheid wanneer het betreft goederenlevering, welke met het oog op betaling van goederenleveringen waren aangehouden of gevormd. Dit betreft zoowel aanvragen om vergunningen tot directe betaling uit een rekening hier te lande als aanvragen om ontheffing van storting hier te lande teneinde ten laste van een rekening in het andere land te betalen. Eenzelfde standpunt zal voorloopig in het algemeen worden ingenomen ten opzichte van aanvragen tot overschrijving van de eene bankrekening op de andere.

Voor crediteering van rekeningen als bovenbedoeld zal in ieder geval in het land van den debiteur ontheffing van ieder een vergunning tot het aanhouden op rekening moeten zijn verkregen. Wat betreft crediteering van Nederlandsche rekeningen in het buitenland, is eveneens vergunning van het Clearinginstituut noodzakelijk.

Bij het verlenen der in deze paragraaf bedoelde vergunningen en ontheffingen zal in het algemeen ernaar worden gestreefd bestaande verhoudingen, voorzover in het kader passend, te handhaven. Uit de mededeelingen in de verschillende Leidraden onder het hoofd „In mindering gebrachte hier te lande vallende kosten” blijkt, dat zoodanige kosten reeds in ruimen zin zonder nadere vergunning bij de storting in mindering mogen worden gebracht. Geheele of gedeeltelijke ontheffing zoomede uitsluit van storting zal met name dan worden verleend, wanneer zulks wordt gevraagd met het oog op binnenlandsche betalingen, die met de betaling, waarvoor ontheffing van storting wordt verleend, in zeker verband staan, dan wel wanneer zulks voor den goeden gang van bedrijven met veel betalingen in beide richtingen gewenscht is.

Met het oog op een en ander is het Clearinginstituut bereid met betrokkenen een bijzondere regeling te treffen, krachtens welke op voor het Clearinginstituut gebonden (z.g.n. „geblokkeerde”) rekeningen debiteeringen en crediteeringen kunnen worden verricht zonder vergunning voor iedere individuele handeling. Dergelijke rekeningen, welke reeds op het gebied van het goederenverkeer bestaan, kunnen eveneens worden geopend voor de administratie en het beheer van vermogens of vermogensopbrengsten en voor andere rekeningcourantverhoudingen met niet-ingezetenen.

¹²⁾ Vgl. „Synthetics and Substitutes”, The Economist, 12 Augustus 1939, blz. 320. En „Oil from Coal”, The Economist, 23 September 1939, blz. 569.

Men richte zich dienaangaande tot het Nederlandsch Clearinginstituut.

Voor het verzekeringsbedrijf zijn speciale voorschriften te verwachten.

II. Handelingen liggende op het gebied van het kapitaalverkeer.

Stortingen in de clearing, welke overmaking van kapitaalbedragen ten doel hebben of deze in zich sluiten, kunnen ten opzichte van alle bovengenoemde landen, inclusief Duitschland, slechts geschieden na verkregen vergunning van het Deviezeninstituut te 's-Gravenhage (Formulier B I).

Omgekeerd moet, ter beoordeeling of overmakingen van kapitaalbedragen naar Nederland over de clearing tot uitbetaling kunnen worden gebracht, bij de indiening dier vorderingen een uiteenzetting worden gegeven van het doel, waartoe de kapitaalbedragen zullen worden benut — aankoop van effecten of andere waarden, kapitaal deelneming, etc. — met overlegging van terzake dienende bescheiden.

Hetzelfde geldt, wanneer aan het Clearinginstituut vergunning wordt gevraagd voor disposities over saldi of tegoeden hier te lande voor soortgelijke doeleinden.

In beide gevallen is tevens voor de uitvoering der voorgenomen transactie hier te lande krachtens de Deviezenverordening 1940 vergunning van het Deviezeninstituut vereischt. De aanvraag hiertoe kan tegelijk met de indiening der vordering of de aanvraag om vergunning als bedoeld in de vorige alinea aan het Nederlandsch Clearinginstituut worden gezonden.

Bij verkoop van aan niet-ingezetenen toebehoorende effecten of andere waarden moet, behoudens ontheffing van het Nederlandsch Clearinginstituut, het provenu in de clearing worden gestort, voor welke storting, als zijnde een kapitaalovermaking, steeds voorafgaande vergunning van het Deviezeninstituut vereischt is. Bovendien is, volgens de bestaande regeling, voor de uitvoering der voorgenomen transactie zelve krachtens de Deviezenverordening 1940 vergunning van het Deviezeninstituut vereischt. Aangezien de te nemen beslissingen door de clearingpositie worden beheerscht, dient de niet-ingezetene, eigenaar, of diens vertegenwoordiger of bankier hier te lande zich, alvorens tot zoodanigen verkoop over te gaan, met het Nederlandsch Clearinginstituut in verbinding te stellen. Is het de bedoeling de opbrengst hier te lande aan te houden, dan kan de aanvraag tot het Deviezeninstituut om vergunning voor de transactie tegelijk met de aanvraag om ontheffing van het Clearinginstituut aan dit laatstgenoemde Instituut worden gezonden. Is storting beoogd, dan zende men de aanvraag voor de uitvoering der transactie tegelijk met de aanvraag om vergunning tot storting aan het Deviezeninstituut te 's-Gravenhage.

Voor verkoop van aan niet-ingezetenen toebehoorende effecten met het uitsluitende doel een debetpositie aan te zuiveren zoomede voor ruiling van effecten van een niet-ingezetene in andere, geen hoogere waarde vertegenwoordigende, effecten en onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat geen binnenlandsche effecten in buitenlandsche effecten worden geruild, wordt bij deze door het Nederlandsch Clearinginstituut een algemeene ontheffing van storting in de clearing c.q. van het vereichte van vergunning van het Clearinginstituut verleend. Ter verkrijging van de vergunning van het Deviezeninstituut, welke krachtens de Deviezenverordening 1940 voor de uitvoering van de in deze alinea genoemde transacties is vereischt, richt men zich tot het Deviezeninstituut, bureau Amsterdam.

Algezien van de in de vorige alinea genoemde transacties is het op het oogblik niet mogelijk mede te deelen, of en in hoeverre voor in deze paragraaf bedoelde handelingen de vereichte medewerking van het Nederlandsch Clearinginstituut en het Deviezeninstituut zal kunnen worden verkregen.

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat, indien een niet-ingezetene wensch, dat zijn saldo of tegoed hier te lande hem over de clearing wordt overgemaakt, het van het karakter van dit saldo of tegoed zal afhangen, of hier overmaking van een kapitaalbedrag aanwezig is of niet. Met saldi eener goederenrekening of ontstaan uit inning van vermogensopbrengsten zal het in den regel niet het geval zijn. Wel daarentegen, voorzover een saldo zijn oorzaak vindt in terugbetaling van aflosbaar gestelde effecten of op andere wijze belegde gelden. In geval van twijfel richt men zich tot het Deviezeninstituut te 's-Gravenhage.

Overheidsmaatregelen op economisch gebied.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Algemeen Vorderingsbesluit. De Vorderingswet 1939 (Stbld. 631), welke op 1 Juli j.l. niet werd verlengd, is vervangen door het zgn. Algemeen Vorderingsbesluit 1940, waarvan de inhoud grotendeels overeenkomt met de bepalingen der oude wet. (E.V. 30/8/'40, pag. 1073; Verordeningenblad No. 22).

Bouwmaterialen. Maatregelen zijn uitgevaardigd ter besparing op bouwmaterialen. (E.V. 30/8/'40, pag. 1073).

Bouwwerken. Voor werken, waarvan de kosten in totaal minder dan f 500 bedragen, mag stilzwijgend worden aangenomen, dat hiervoor goedkeuring van den Regeeringscommissaris voor den Wederopbouw is verkregen. (E.V. 30/8/'40, pag. 1073).

Contingenteeringen. De contingenteeringen van den invoer van katoenen weefsels, natuurzijden weefsels, kunstzijden weefsels, pluche, fluweel en trijp, onderkleding en draadproducten, waarvan de geldigheidsduur per 31 Augustus 1940 afloopt, worden niet voor een nieuwe periode verlengd. Invoer van deze goederen is dus na dien datum, zonder vergunning ingevolge de Crisisinvoervet 1937, toegestaan. (E.V. 30/8/'40, pag. 1073).

Kapok. Vaststelling van maximumprijzen zoowel voor den groothandel als voor den detailhandel. (E.V. 30/8/'40, pag. 1072; Stct. No. 162).

LANDBOUW- EN VOEDSELVOORZIENING.

Aardappelen. Het ligt in de bedoeling, een gedeelte der anders voor industrieele verwerking bestemde aardappelen zoo noodig voor de voeding der bevolking te bestemmen of in ieder geval voor dit doel te reserveeren. De noodige maatregelen-hiertoe zijn genomen en omvatten o.m. een garantie van sorteer- en bewaarloon voor den verbouwer.

Tevens is ten aanzien van fabrieksaardappelen ontheffing verleend van het teeltverbod van aardappelen van den oogst 1940 met andere bestemming dan tot levering aan aardappelmeelfabrieken. (E.V. 30/8/'40, pag. 1073; Stct. No. 165).

Voedernormen. (Zie ook E.-S.B. (1281), pag. 495). Nieuwe vastelling van veevoedertoewijzingen voor het tijdvak van 19 Augustus—16 September. (E.V. 30/8/'40, pag. 1074).

Pachtprijzen. Met ingang van 17 Augustus is het zonder vergunning verboden een pachtvereenkomst of een overeenkomst tot wijziging of aanvulling van een pachtvereenkomst af te sluiten, indien de bedongen pachtprijs hoger is dan die, welke gold op 1 September 1939.

Verkoopingen van gras op stam en hooilandverpachtingen worden als verpachtingen beschouwd.

Tevens is het verboden openbare verpachtingen te houden. (E.V. 23/8/'40, pag. 1044; Verordeningenblad No. 19).

RANTSOENEERING EN DISTRIBUTIE.

Asbest. Een ieder, die onverwerkt asbest importeert, verhandelt, verwerkt, doet bewerken of in voorraad heeft,

moest daarvan vóór 29 Augustus opgave doen aan den Directeur voor het Rijksbureau voor Bouwmaterialen. (E.V. 30/8/40, pag. 1080).

Asfalt en minerale was. Asfalt-bitumen, natuurasfalt en mengsels, alsmede minerale was zijn als distributie-goed aangewezen. Verkoop- en afleveringsverbod behoudens vergunning van het Rijksbureau voor Aardolieproducten. Beperkende bepalingen kunnen worden uitgewaardigd inzake het gebruik, het verbruik, de bewerking of de verwerking dezer goederen. Evenzeer kan de verplichting worden opgelegd bepaalde goederen aan bepaalde afnemers te verkoopen. (E.V. 30/8/40, pag. 1080).

Petroleum. Verplichte opgave van voorraden van meer dan 200 liter, bij verbruikers aanwezig en gekocht vóór 17 Juni (ingang petroleum distributieregeling). Zonder vergunning van het Rijksbureau voor Aardolieproducten mag men bovenbedoelde hoeveelheden niet in voorraad hebben of verbruiken.

Wat de verstrekking van petroleum voor de scheepvaart betreft (zie ook E.-S.B. (1276), pag. 427), is een uitbreiding aan de bestaande regeling gegeven in dien zin, dat ook petroleum kan worden verstrekt, benodigd voor de navigatielichten van vaartuigen in de rivier- en binnenvaart, alsmede voor vaartuigen, bestemd voor de visscherij. (E.V. 9/8/40, pag. 986; Stct. No. 150).

Reguleering van de kaasprijzen. Als voorloopige maatregel is met ingang van 18 Augustus het verkoopen, afleveren en vervoeren van alle soorten kaas tijdelijk verboden, behalve in geval van verkoop, aflevering aan en vervoer naar de rechtstreeksche verbruikers vanwege den detaillist. De aflevering is echter ook beperkt en mag slechts tegen afgifte van een bon plaats vinden.

Opgave van voorraden van meer dan 500 kg aan de Zuivelcentrale. (E.V. 23/8/40, pag. 1048; Stct. No. 160).

Met ingang van 28 Augustus zijn de maatregelen ter reguleering van den kaashandel en de kaasprijzen in werking getreden, waarbij bovenstaande voorloopige maatregelen zijn ingetrokken. Hierbij zijn zoowel de handel, de productie en de prijzen aan een regeling onderworpen. (E.V. 30/8/40, pag. 1077).

Opgave van voorraden, op 28 Augustus aanwezig, van meer dan 500 kg. aan de Zuivelcentrale (E.V. 6/9/40, pag. 1105; Stct. No. 167).

Smeerolie. Regeling van het verbruik, met ingang van 16 September 1940, van minerale smeeroliën en vetten bij de Smeeroliebeschikking 1940 No. 1. Verdeeling van de verbruikers in verschillende categorieën. (E.V. 16/8/40, pag. 1017; Stct. No. 154A.)

Verf en Verfgrondstoffen. Instelling van een Sectie Verf en Verfgrondstoffen van het Rijksbureau voor Chemische Producten. Deze producten worden aangewezen als distributiegoederen in den zin der Distributiewet 1939.

Handel- en afleveringsverbod behoudens vergunning. Hiervan geldt voor de meeste producten tot 1 October een algemeene dispensatie voor 70 pCt. der hoeveelheden, die in 1939 werden verhandeld of afgeleverd.

Verplichte inschrijving bij deze sectie voor den handel en de grootere verwerkende industrieën. (E.V. 23/8/40, pag. 1048, 6/9/40, pag. 1108).

Verwerkende industrieën. Instelling van een Rijksbureau voor verwerkende industrieën, waarbij zijn ingedeeld een sectie keramische industrie en een sectie grafische industrie. (E.V. 9/8/40, pag. 984; Stct. No. 150.) De sectie grafische industrie is ingesteld voor alle ondernemingen, welke als hoofd- of nevenbedrijf uitoefenen: de boekdrukkerij, de diepdrukkerij, de steen- en offsetdrukkerij, de boekbinderij, de stereotypie en de chemigrafie; alsmede ondernemingen, welke door voornoemde bedrijven vervaardigde producten voor eigen gebruik fabriceren. Aansluiting bij deze sectie zal voor de be-

trokken ondernemingen binnenkort verplichtend worden gesteld. (E.V. 16/8/40, pag. 1014; Stct. No. 153).

De sectie keramische industrie is ingesteld voor die ondernemingen, die zich als hoofd- of nevenbedrijf bezighouden met het verhandelen of bewerken van grond- en hulpstoffen voor en voortbrengselen van de keramische industrie, met uitzondering voor den detailhandel. Aansluiting bij deze Sectie zal voor de betrokken ondernemingen binnenkort verplichtend worden gesteld. (E.V. 30/8/40, pag. 1076; Stct. No. 162).

Zeep. Met ingang van 31 Augustus wordt de verkoop van zeep aan rantsoeneringsmaatregelen onderworpen. (E.V. 30/8/40, pag. 1078, 6/9/40, pag. 1107).

GELD-, CREDIET- EN BANKWEZEN EN BELASTINGEN.

Betaling geëxporteerde goederen. De te Londen afgekondigde maatregel, dat alle uit goederenimport uit Nederland en de Overzeesche Gebiedsdeelen voortvloeiende schulden dienen te worden voldaan aan de Nederlandsche Regeering op een rekening „The Netherlands Shipping and Trading Committee Ltd.” bij de „Federal Reserve Bank” in New-York en wel in dollars tegen den koers geldende ten tijde van het afsluiten der transactie, wordt door de Duitsche Regeering als niet bindend beschouwd en zulke betalingen hebben ingevolge deze opvatting geen schuldbevrijdende werking. (E.V. 23/8/40, pag. 1052).

Betalingsverkeer met België. De afwikkeling van het betalingsverkeer tusschen Nederland en België geschiedt thans door middel van de clearing binnen het kader der Nederlandsch-Duitsche en Duitsch-Belgische clearing, voor zoover niet anders wordt bepaald. Betalingen in het grensverkeer, met inbegrip van loonbetalingen aan grensbewoners, die in een bedrijf in het andere land werkzaam zijn, vallen buiten deze regeling. (E.V. 9/8/40, pag. 987).

Overmaking van kapitaalbedragen d. m. v. storting bij het Nederlandsche Clearinginstituut kan slechts geschieden onder overlegging van een vergunning van het Deviezeninstituut. (Deviezenbekendmaking No. 7, d.d. 12 Augustus).

Regeling van den uitvoer door middel van zgn. vereffeningscertificaten. (E.V. 16/8/40, pag. 1019, 23/8/40, pag. 1052).

In verband met de inwerkingtreding van het besluit betreffende het betalingsverkeer met België is de Deviezenbekendmaking No. 4 (Zie E.-S.B. (1281) pag. 496), bij Deviezenbekendmaking No. 8, ingetrokken. (E.V. 30/8/40, pag. 1082; Stct. No. 164).

Betalingsverkeer met verschillende landen. De afwikkeling van het betalingsverkeer met *Zuid-Slavie* en het *Protectoraat Bohemen en Moravië* geschiedt voortaan binnen het kader der Nederlandsch-Duitsche, Duitsch-Zuid-Slavische resp. Duitsch-Boheemsche en Moravische clearing.

Voor het betalingsverkeer met *Zweden* en *Zwitserland* zijn autonome maatregelen getroffen (Deviezenbekendmakingen 5 en 6) (E.V. 16/8/40, pag. 1018, 23/8/40, pag. 1041, 1050 en 1051, 30/8/40; pag. 1081; Stct. No. 156; Verordeningenblad No. 18 en 21).

Deviezenverkeer. Bij het Tweede Uitvoeringsbesluit betreffende de regeling van het deviezenverkeer zijn eenige bepalingen uitgevaardigd betreffende het grensverkeer. (E.V. 23/8/40, pag. 1052; Stct. No. 160 onder Deviezenengrensbekendmaking I; Verordeningenblad No. 19).

Motorrijtuigenbelasting. Voor motorrijtuigen, gedreven door kolengas, houtgas of turfgas, al dan niet in den vorm van persgas — geldt tot nader order hetzelfde belastingtarief als voor door benzine voortbewogen motorrijtuigen. (E.V. 23/8/40, pag. 1052).

Omzetbelasting kaas- en melkproducten. Sinds 12 Augustus wordt bij de berekening hiervan, op de verkoopprijzen niet de zgn. crisisheffing in mindering gebracht.

Ten aanzien van boter wordt evenwel tot nader order de tot dusverre gevolgde berekening van omzetbelasting gehandhaafd. (E.V. 23/8/40, pag. 1052).

Registermark-reischèque's. De uitvoer hiervan is zonder vergoeding van het Deviezeninstituut toegestaan, voor zover die chèques door reizigers worden meegevoerd in het reizigersverkeer met Duitsland. (E.V. 9/8/40, pag. 988).

Tabaksaccijns. Verhoging van den tabaksaccijns met ingang van 15 September. (E.V. 9/8/40, pag. 987; Verordeningenblad No. 15).

Vaststelling van nieuwe kleinhandelsprijzen voor tabaksfabrikaten, benevens gewijzigde bepalingen omtrent de wijze van verpakking, welke met ingang van 15 September a.s. in werking treden. De bestaande kleinhandelsprijzen blijven nog van kracht ten aanzien van die tabaksfabrikaten, welke zich na 14 September 1940 in het vrije verkeer bevinden. (E.V. 16/8/40, pag. 1019; Stct. No. 152.)

Verplichte aanbiedingen van goud, enz. Verblijft een ingezetene, op wien ingevolge artikel 9 der Deviezenverordening 1940 de verplichting rust tot aanbieding, verkoop en overdracht van deviezen, in het buitenland zonder dat voor hem een wettelijke vertegenwoordiger hier te lande is aangewezen en zonder dat in zijn plaats een andere ingezetene over bovengenoemde waarden het beschikkingsrecht heeft, dan is op grond van Deviezenbekendmaking No. 9 iedere ingezetene, die op de bedoelde waarden eenig recht kan doen gelden, of eenige macht daarover kan uitoefenen, gehouden de bovengenoemde verplichting namens den eigenaar geheel na te komen. (E.V. 30/8/40, pag. 1082; Stct. No. 164).

Winstbelasting. Bij besluit van 26 Juli (Besluit op de Winstbelasting 1940) zijn bepalingen vastgesteld inzake het heffen van een winstbelasting en afschaffing van de dividend- en tantième-belasting. De winstbelasting zal worden geheven van binnen het Rijk gevestigde naamloze vennootschappen, coöperatieve vereenigingen, en andere vereenigingen, die een bedrijf uitoefenen, met uitzondering van rechtspersonen, waarvan uitsluitend publiekrechtelijke lichamen aandeelhouders, deelgenooten of leden zijn, en daarmede gelijk gestelde rechtspersonen. (E.V. 9/8/40, pag. 986; Verordeningenblad No. 16).

VERKEER.

Houtverschepping. (Zie ook E.-S.B. (1281) pag. 497 onder Kustvaart). Voor cargadoors, welke opdracht hebben thuishkomende houtverscheppingen te regelen, geldt niet de bepaling, dat zij zich tot het Centraal Bevrachtingsbureau dienen te wenden. Zij dienen zich uitsluitend te richten tot het „Comité van Cargadoors, die zich speciaal bewegen op het gebied van Houtbevrachtungen”, hetwelk de thuisvarende houtbevrachtungen regelt in overleg met het Centraal Bevrachtingsbureau. (E.V. 23/8/40, pag. 1053).

Post- en telegraafverkeer. Herstel van de verbindingen voor brieven en briefkaarten met België en Luxemburg. Sedert 13 Augustus zijn in het verkeer met Duitsland in beide richtingen telegrafische postwissels weer toegelaten. (E.V. 16/8/40, pag. 1020.)

Vrachtauto's. Sedert 7 Augustus j.l. is het verboden om vrachtauto's met een laadvermogen van meer dan 1 ton, die zich in het bezit van Nederlandsche staatsburgers bevinden, zonder toestemming van de bevoegde Rijksverkeersinspecteurs langer dan vijf dagen buiten de tot de normale uitoefening van het bedrijf behoorende plaats van werkzaamheid te laten verblijven.

De toestemming wordt geweigerd, indien in het betrokken district te weinig vrachtauto's zouden overblijven. (E.V. 16/8/40, pag. 1021; Verordeningenblad No. 17.)

MAANDCIJFERS.

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amsterdam	Arnhem	Den Haag	Haag	Middelburg	Rotterdam	Zwolle
1933	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89
1934	4.49	4.65	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65
1935	4.54	4.54	5.58	4.80	4.50	4.40	4.44
1936	4.58	4.69	4.63	4.87 ^a	4.50	4.47	4.51
1937	4.—	4.—	4.04	4.34	4.—	4.12	4.03
1938	3.74	3.77	3.72	3.91	3.81	3.79	3.59
1939	3.76	3.80	3.82	4.08	3.83	3.93	3.63
Jan. 1939	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ ¹⁾	3.35	3½
Febr. „	3.50	3½-4	3.75	—	4-3½ ²⁾	3.57	3½-4
Maart „	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ ²⁾	4.—	3½
April „	3.50	3½	3.75	—	4-3½ ²⁾	3.70	3½
Mei „	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ ¹⁾	3.74	3½-4
Juni „	3.50	3½-4	3.75	4.25	4-3½ ²⁾	4.—	3½
Juli „	3.50	3½-4	3.75	4.—	4-3½ ²⁾	3.82	3½-4
Aug. „	4.—	4	3.50	—	4-3½ ²⁾	—	3½
Sept. „	4.25	3½	4.—	—	4-3½ ²⁾	—	4
Oct. „	4.06	—	4.—	4.25	4	4.35	3½-4
Nov. „	3.75	4-½	—	—	4	4.32	4
Dec. „	4.50	4-½	4.25	—	4-4½ ⁴⁾	4.42	4
Jan. 1940	4.50	4½-5	4.50	4.75	4-4½ ⁴⁾	4.50	4-½
Febr. „	4.50	—	4.50	—	4½	—	4-½
Maart „	4.12 ^a	—	4.37 ^a	—	4½	4.23	4-½
April „	4.25	—	4.50	—	4½	4.31	4.17
Mei „	4.—	4½	4.37 ^a	—	4½	4.47	4.2
Juni „	4.75	— ^{b)}	—	—	—	4.50	—
Juli „	4.75	4-5	4½	—	—	4.17	3.8
Aug. „	4.75	4	4½	4.75	4-5 ⁵⁾	4.71	4.25

¹⁾ Op gebouwen deels 4 pCt., deels 3½ pCt.; op landerijen 3½ pCt.; ²⁾ Op gebouwen 4 pCt.; op landerijen 3½ pCt. ³⁾ Op gebouwen 4 pCt.; op landerijen deels 3½ pCt.; deels 4 pCt. ⁴⁾ Op landerijen 4 pCt.; op andere objecten 4½ pCt. ⁵⁾ Niet ontvangen. ^{a)} Op landerijen 4½ pCt.; op andere objecten 5 pCt.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTBANKEN.

(In miljoenen guldens)	31 Mei	30 Juni	31 Juli	31 Aug.
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	67	53	54	73
Ned. schatkistpapier	147	236	302	358
	214	289	356	431
Ander overheidspapier	19	21	23	23
Wissels	29	26	21	8
Bankiers in binnen- en buitenland	63	62	60	59
Prolong. en voorsch. op effecten	100	95	92	84
	211	204	196	174
Debiteuren	286	254	242	232
Effecten en syndicaten	32	32	32	32
Deelnemingen (incl. voorschotten)	12	11	11	11
	330	297	285	275
Gebouwen	15	15	15	15
Diverse reken. (incl. overl. posten)	—	—	1	1
Belegde bestemmingsreserve	2	2	2	2
Effecten leendepot	15	14	14	14
	787	821	869	912
Passiva:				
Crediteuren	467	507	552	598
Wissels — eigen accept	12	8	6	3
„ — derden	—	—	—	—
	12	8	6	3
Deposito's op termijn	39	40	39	40
Kassiers en genom. daggeldleeningen	3	1	—	—
Diverse rekeningen	13	13	20	19
Bestemmingsreserve	2	2	2	2
Effecten leendepot	15	14	14	14
	551	585	633	676
Werkzaam kapitaal	236	236	236	236
Aandeelen kapitaal	170	170	170	170
Reserve	66	66	66	66
	236	236	236	236

STATISTIEKEN.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Berlijn	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
3 Sept. 1940	1.88 ^{*/10}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
4 „ 1940	1.88 ^{*/10}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
5 „ 1940	1.88 ^{*/10}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
6 „ 1940	1.88 ^{*/10}	75.35½	30.14	42.88	41.85½	3.81½
7 „ 1940	—	—	—	—	—	—
9 „ 1940	1.88 ^{*/10}	75.35½	30.14	42.84	41.85½	3.81½
Laagste d.w.	1.88 ^{*/10}	75.28	30.11	42.80	41.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ^{*/10}	75.43	30.17	42.92	41.90	3.82
Muntpariteit	1.469	59.263	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	26/31 Aug. '40	31 Aug. 1940	2/7 Sept. '40	7 Sept. 1940
		Laagste	Hoogste	Laagste	Hoogste
Officieel:					
New York	\$ p. £	4.02½	4.03½	4.03	4.02½
Parijs	Fr. p. £	—	—	—	—
Stockholm	Kr. p. £	16.85	16.95	16.90	16.85
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43
Buenos Aires	Pes. p. £	16.90	17.13	17.01½	16.90
Niet-Officieel:					
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr. p. £	525	525	525	525
Bangkok	Sh. p. £	22.12	22.12	22.12	22.12
Bombay	d. p. r.	18.—	18.—	18.—	18.—
Budapest	P. p. £	19.75	19.75	19.75	19.75
Hongkong	d. p. £	14.96	15.—	14.98	14.98
Istanbul	£ p. £	515	515	515	515
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	d. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80
Madrid	Pt. p. £	37.70	37.70	37.70	37.70
Montevideo	d. p. p.	23.—	25.—	25.—	25.—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	nom.	nom.	nom.	nom.
Shanghai	d. p. \$	3.59	3.73	3.62	3.50
Singapore	d. p. \$	28.18	28.18	28.18	28.18

1) Nominaal.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen	Parijs	Berlijn	Amsterdam
	(\$ per £)	(\$ per 100 fr.)	(\$ p. 100 Mh.)	(\$ p. f 100)
3 Sept. 1940	4.03	—	39.95	—
4 " 1940	4.03½	—	39.95	—
5 " 1940	4.03½	—	39.95	—
6 " 1940	4.03½	—	39.95	—
7 " 1940	4.03½	—	39.95	—
9 " 1940	4.03	—	39.95	—
11 Sept. 1939	4.04½	2.287/8	40.—	53.12
Muntpariteit	4.86	3.907/8	23.81½	407/16

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

	Londen 1)	N. York 2)	A'dam 3)	Londen 4)
3 Sept. 1940	237/16	347/8	3 Sept. 1940	2115
4 " 1940	237/16	347/8	4 " 1940	2115
5 " 1940	237/16	347/8	5 " 1940	2115
6 " 1940	237/16	347/8	6 " 1940	2115
7 " 1940	—	—	7 " 1940	2115
9 " 1940	237/16	347/8	9 " 1940	2115
12 Sept. 1939	207/16	36 1/2	12 Sept. 1939	1687/8
23 Aug. 1939	181/16	37 1/4	23 Aug. 1939	2110

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine.
3) In gulden per Kg. 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Aug. 1940	31 Aug. 1940
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 83.703,71	f 105.438,98
Voorschotten op ultimo Juli 1940 aan de gemeenten verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië 1) Idem aan Suriname 1)	73.517.522,72 9.666.982,70	73.536.759,35 9.666.982,70
Kasvord. weg. credietverst. a/h. buitenl.	78.818.640,03	78.413.757,46
Daggeleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. v. Rijks-comptabelen	71.593.405,64	74.472.131,92
Vord. op het Alg. Burg. Pensioenfonds 1)	—	—
Vord. op andere Staatsbedr. en instellingen 1)	35.167.855,68	25.166.447,81
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 13.077.057,95	15.000.000,—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	78.912.000,—	78.912.000,—
Schatkistpromessen in omloop	632.500.000,— 2)	669.000.000,— 2)
Daggeleeningen	12.000.000,—	20.000.000,—
Zilverbons in omloop	23.573.091,50	23.888.165,—
Schuld op ultimo Juli 1940 aan de gem. wegens a.h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op die bel. en op de vermogensbelasting	5.405.564,43	5.405.564,43
Schuld aan Curaçao 1)	200.738,05	199.844,05
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds 1)	649.263,11	692.729,04
Id. a h. Staatsbedr. der P.T. en T. 1)	193.363.225,38	187.843.443,24
Id. aan andere Staatsbedrijven 1)	21.500.000,—	21.500.000,—
Id. aan div. instellingen 1)	169.817.971,49	169.849.294,86
1) In rekv. cert. met 's Rijks Schatkist. 2) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 58.000.000,— 3) Idem f 77.000.000,—		

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 9 September 1940.

Activa.	
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	f 84.337.660 180.100 1.059.768
Papier op het Buitenland	f 300.000
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeloopen	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	f 145.304.670 1) 5.500.035 56.504.729
Op Effecten enz. Op Goederen en Ceelen	f 206.267.555 1) 1.041.879
Voorschotten aan het Rijk	207.309.434 1)
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.120.299.083
Zilveren munt, enz.	14.187.754
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	1.134.486.837
Gebouwen en meubelen der Bank	48.182.676
Diverse rekeningen	4.500.000 52.681.951
	f 1.547.110.439
Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000
Reservefondsen	4.454.252
Bijzondere reserves	13.494.514
Pensioenfonds	10.955.596
Bankbiljetten in omloop	1.312.708.970
Bankassigtiën in omloop	55.335
Rek.-Courant van het Rijk saldo's van anderen	f 181.735.380
Diverse rekeningen	181.735.380 3.706.392
	f 1.547.110.439
Beschikbaar metaalsaldo	536.714.803
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	1.341.787.000
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	77.000.000
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f	57.977.150

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Gouden munt en 1) muntmater.	Circulatie	Andere opeisb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-hings-perc.
9 Sept. '40	1.134.487	1.312.709	181.791	536.715	±76
2 " '40	1.117.832	1.323.461	176.571	532.712	±76
26 Aug. '40	1.114.664	1.296.723	189.166	535.738	75
6 Mei '40	1.160.287	1.158.613	255.183	607.242	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
9 Sept. '40	85.578	77.000	207.309	300	52.682
2 " '40	84.992	76.000	220.207	300	46.792
26 Aug. '40	77.808	68.000	220.103	300	42.410
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

1) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Reuten-bank-scheine	Andere wissels cheques en schatkistpapier	Beleeningen	
31 Aug. 1940	77,2	415,0	12.890,8	30,6	
23 " 1940	77,4	364,3	12.132,4	19,8	
15 " 1940	77,7	354,0	12.484,3	22,2	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekv.-Crt.	Diverse Passiva
31 Aug. '40	55,9	1.851,4	13.026,5	1.607,6	492,1
23 " '40	50,7	1.675,9	12.106,6	1.642,2	478,7
15 " '40	64,7	1.578,9	12.324,7	1.661,3	481,9
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Bank. Departm.	Other Securities	
				Disc. and Advances	Securities
4 Sept. '40	890	610.000	20.240	3.870	22.910
28 Aug. '40	930	610.040	20.200	3.880	24.620
21 " '40	1.170	609.590	20.650	8.830	22.430
14 " '40	1.180	613.910	16.330	5.390	20.760
23 Aug. '39	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334
Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Dek-hings-perc. 1)
			Bankers	Other Acc.	
4 Sept. '40	146.100	10.850	416.280	48.450	20.880
28 Aug. '40	147.970	8.830	418.660	51.800	20.870
21 " '40	151.810	14.340	423.370	48.680	21.570
14 " '40	161.710	30.690	407.620	46.280	17.210
23 Aug. '39	99.666	22.371	92.132	38.729	39.199

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.